



Forsvarets høgskole

våren 2013

Masteroppgave

Libya-operasjonen

Hvorfor valgte Norge F-16 som sitt styrkebidrag?

Kjell Harald Solbakk

Forord

Det å skrive en masteroppgave om Libya-operasjonen i 2011 har vært en interessant prosess og et givende prosjekt. Fra å finne en passende problemstilling, via dypdykk i skriftlig materiale og til å gjennomføre intervju. Ja, for ikke å glemme det å skrive systematisk og metodisk riktig. Libya som sak er til stadighet fremme i det offentlige rom, og på den måten håper jeg at det andre som finner denne oppgaven interessant og opplysende.

Med på veien har jeg hatt min veileder Johannes Rø fra Institutt for forsvarsstudier (IFS). En stor takk for kyndig rettleiding gjennom diverse faglige og metodiske veikryss, på veien mot en ferdig oppgave. En stor takk ønsker jeg også å gi til mine intervjuobjekter som har stilt opp i en travel hverdag. Det å få førstehåndsinformasjon fra personer som satt nært hendelsene i mars 2011, har vært uvurderlig.

Videre en honnør til ansatte ved Luftkrigsskolen som har gitt god hjelp gjennom hele prosessen, og spesielt til biblioteket som har stilt sine lokalteter til disposisjon. Jeg vil også rette en takk til Vibeke for utmerket språklig veiledning og korrektur i oppgavens slutfase. Så den største takken av dem alle, til mine nærmeste Lise – Stine – Mats for god støtte og stor forståelse i en intens og hektisk skriveperiode.

24. mai 2013

Kjell Harald Solbakk

Sammendrag

Torsdag 17. mars 2011 ble Sikkerhetsrådets resolusjon 1973 vedtatt. Målet var å stoppe voldsbruken mot sivilbefolkningen i Libya. I løpet av noen hektiske dager besluttet den norske regjeringen å støtte gjennomføringen av resolusjonen med et kampflybidrag. Flyene deployerte hurtig sydover til Kreta og det er bemerkelsesverdig at det bare gikk 100 timer fra beslutning ble tatt til F-16 flyene var operative over Libya. Oppdraget varte i fire måneder og på den tiden gjennomførte de norske kampflyene de mest offensive og ødeleggende oppdrag utført av norske styrker siden andre verdenskrig. Sett i ettertid kan man undre seg over hvorfor småstaten Norge velger å tilby sitt kanskje mest potente maktmiddel, til en operasjon mot et land i Nord-Afrika. Hvorfor ble nettopp F-16 Norges styrkebidrag i Libya-operasjonen?

Denne masteroppgaven ønsker å gi svar på dette spørsmålet ved å benytte seg av kvalitativ metode i form av dokumentundersøkelser og individuelle intervju med personer som satt nært hendelsene i mars 2011. For å kunne analysere problemstillingen tar oppgaven i bruk fire hypoteser, som hver for seg representerer plausible forklaringer på hvorfor Norge valgte nettopp F-16. Med andre ord mulige forklaringer som relaterer seg til nære allianseforhold, bruk av norsk nisjekapasitet, tilsiktet imitasjon av allierte styrkebidrag eller en beslutningsprosess påvirket av tidspress og tilfeldigheter.

Funn i studien viser at kampfly var et viktig ønske fra nære allierte og NATO i forbindelse med Libya-operasjonen, men det er ikke påvist eksplisitte ønsker med tanke på flyenes rolle. Analysen viser også at norske F-16 var dyrket frem som en offensiv nisjekapasitet som Norge ønsket å tilby i internasjonale operasjoner. Derimot er det ingen funn i studien som bekrefter imitasjon av allierte styrkebidrag, selv om dette ikke kan utelukkes på politisk nivå. Det er heller ingen funn som tyder på at tidspress påvirket beslutningen om å sende norske F-16. Avgjørelsen var derfor ikke tilfeldig. Kombinasjonen av nære alliertes behov for kampfly, Norges og regjeringens interesse av å fremstå som handlekraftig samt Luftforsvarets ønske om å være relevant og gripbar med en nisjekapasitet, er således med på å forklare hvorfor Norge bidro med F-16 i Libya-operasjonen.

Abstract

During a few hectic days in March 2011, the Norwegian Government decided upon supporting Resolution 1973 of the Security Council. The support consisted of a detachment of F-16 fighter aircraft. The objective was to stop the use of violence against the civilian population in Libya. Why did eventually the Norwegian contribution to Operation Odyssey Dawn and Operation Unified Protector come to consist of an F-16 detachment? This thesis seeks to answer this question by analysing alliance relations, niche capacities, imitation and time pressure.

Some findings in this study indicate that combat aircraft were an important demand from close allies and NATO. The analysis also shows that the F-16 aircraft were promoted as a niche capacity that Norway intended to offer. However, there are no findings in this study that confirm any imitation of Allied force contributions. Neither are there any findings which indicate that time pressure influenced the Norwegian decision process. The combination of the demand for combat aircraft from Norway's close allies, the Norwegian Government's desire to appear resolute, in addition to an intention by the Royal Norwegian Air Force to make a relevant contribution, can thus be explanations to why F-16 aircraft finally became the Norwegian contribution in the Libya Campaign.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1 Innledning	7
1.1 PROBLEMSTILLING.....	8
1.2 PROBLEMSTILLINGENS RELEVANS.....	9
1.3 AVGRENSNING	10
2 Hypoteseutledning	11
2.1 FN, USA OG NATO.....	11
2.2 NISJEKAPASITET	13
2.3 IMITASJON.....	14
2.4 TID OG TILFELDIGHETER.....	15
3 Metode	16
3.1 LIBYA-OPERASJONEN SOM CASE-STUDIE.....	16
3.2 HYPOTESER.....	17
3.3 DATAINNSAMLING.....	18
4 Analyse	21
4.1 ÉN UKE I MARS	21
4.2 FN, USA OG NATO.....	23
4.3 NISJEKAPASITET	32
4.4 IMITASJON.....	39
4.5 TID OG TILFELDIGHETER.....	45
5 Oppsummering og konklusjon	52
Litteraturliste	55
Vedlegg A – Respondentoversikt	62
Vedlegg B – Informasjonsskriv	63
Vedlegg C – Samtykkeerklæring	64
Vedlegg D – Intervjuguide / Temaliste	65

1 Innledning

Ved juletider 2010 startet "den arabiske våren" i Tunisia, med store opptøyer og demonstrasjoner med krav om sosial og politisk rettferdighet. Styresmaktene ble hurtig satt under et sterkt press, og i midten av januar 2011 gikk presidenten av, og med det var regimeskiftet et faktum i Tunisia. Lignende demonstrasjoner spredde seg raskt til andre arabiske land, blant annet Egypt og Libya. I Libya startet for alvor motstanden mot Gaddafi og hans regime i februar 2011, og det oppsto regulære kamper flere steder i landet (Hilsum, 2012, s. 28). Norske myndigheter var tidlig ute med å fordømme voldsbruken mot sivilbefolkningen i Libya (Utenriksdepartementet, 19.02.2011). Det samme var FN, og Sikkerhetsrådet vedtok resolusjon 1970 den 26. februar 2011. Målsettingen var å få slutt på voldsbruken i Libya, uten bruk av militær makt fra FN sin side. Det ble derfor innført våpenembargo, reiseforbud, og frysing Gaddafis kontoer i utlandet (Sikkerhetsrådet, 26.02.2011).

Regimet i Libya gav ikke etter for kravene i resolusjon 1970. Derimot ble det gjennomført en motoffensiv mot opprørerne, og i media truet Gaddafi motstanderne med harde represalier og nedslakting hvis de ikke gav opp motstanden. I tillegg kom det rapporter, som tilsa en forverring av situasjonen for sivilbefolkningen i Libya (Pargeter, 2012, s. 233). Torsdag 17. mars 2011 vedtok Sikkerhetsrådet noe overraskende resolusjon 1973. For første gang i historien ble det godkjent en resolusjon som innebar internasjonal inngripen i en nasjons indre anliggende for å beskytte sivilbefolkningen. I den forbindelse ble det autorisert bruk av "alle nødvendige midler", unntatt innsetting av bakkestyrker på libysk jord. Samtidig ble det opprettet en flyforbudssone over Libya (Sikkerhetsrådet, 17.03.2011).

På Stortinget var det bred politisk enighet om å støtte FN-resolusjonen. Resolusjonen var i seg selv nøkkelen, for at Norge allerede mandag 21. mars kunne sende seks F-16 for å delta i Libya-operasjonen (Søreide, 2012, s. 87). Først gikk Norge med i den amerikansk ledede *Operation Odyssey Dawn* (OOD), men fra 31. mars 2011 tok NATO over ledelsen av operasjonen under navnet *Operation Unified Protector* (OUP). De norske kampflyene avgitt til Libya-operasjonen, var da kommandooverført til NATO frem til de ble trukket hjem den 31. juli 2011 (Henriksrud, 2012, s. 9).

1.1 Problemstilling

Som indikert innledningsvis er det flere særtrekk ved Libya-operasjonen. Internasjonalt ikke bare ved FNs resolusjon 1973, men også med tanke på hurtigheten i beslutningsgangen og styrkeoppbygningen frem til starten på luftangrepene. I tillegg ble tidlig klart at USA ikke ønsket å sitte med hovedansvaret for håndhevelse av resolusjonen, og de uttalte også at de ville "significantly ramp down" deres forpliktelser i Libya-operasjonen (U.S. Department of Defense, 31.03.2011). Videre utelukket resolusjon 1973 bruk av bakkestyrker. Med andre ord, sivilbefolkningen i Libya skulle beskyttes ved bruk av luftmakt noe som rent doktrinelt og taktisk er en utfordring. Slike oppdrag er tradisjonelt blitt utført av nettopp styrker på bakken (Forsvarsstaben, 2007, s. 111).

Også nasjonalt var Libya-operasjonen spesiell på flere måter. Saksbehandlingen var uvanlig hurtig, likeså deployeringen av F-16 til Souda Air Base på Kreta. "Fra beslutning ble tatt til de norske flyene tok aktivt del i operasjoner over Libya gikk det 100 timer. Det har aldri skjedd før at vi har vært ute så raskt." (Faremo, 09.09.2011). Eiendommelig er det også at Norge sendte sitt mest potente maktmiddel, i en luft-til-bakke rolle, uten å spesifisere noen nasjonale forbehold ved kommandooverføring, såkalte "caveats" (Lunde, 2012, s. 97). I det ligger det en mulighet til å ta ut hele potensialet i våpenplattformen F-16, og det ble gjort i et omfang vi aldri har sett tidligere.

I etterkant av Libya-operasjonen er det flere forhold som fremstår som interessante med kampflybidraget. Norges valg om å bruke flyene offensivt mot et land i Nord-Afrika er spesielt. Det også særegent at Norge brukte flyene i en koalisjon ledet av USA, før vi overfører flyene til NATO etter relativt kort tid. Hvilke vurderinger ble gjort i dagene før deployeringen, hvilke hensyn ble veid opp mot hverandre? Det er også interessant i denne sammenheng, å få kunnskap om prosessen som ledet frem til valget av F-16. Hva talte for å sende kampfly, hva talte eventuelt mot? Med tanke på den hurtige klargjøringen er det også naturlig å spørre seg om hva som lå bak valget av akkurat F-16 og om avgjørelsen var farget av tilfeldigheter og dårlig tid, eller var beslutningen kanskje velfundert? Utleddet fra dette vil Masteroppgaven derfor belyse følgende problemstilling:

Hvorfor ble nettopp F-16 Norges styrkebidrag i Libya-operasjonen?

1.2 Problemstillingens relevans

De norske F-16 flyene som deltok i operasjonen over Libya i 2011 gjennomførte over fire måneder, de mest offensive og ødeleggende oppdrag utført av norske styrker siden andre verdenskrig. I perioden mai 1945 til mars 2011, leverte norske kampfly totalt sju bomber i forbindelse med internasjonale operasjoner. Alle i Afghanistan (Haugen, 2012, s. 155). I Libya-operasjonen ble det sluppet i alt 588 bomber fra norske F-16 (Forsvaret, 06.07.2012).

Beslutningen og deployeringen gav ingen større offentlig debatt. Hvilke vurderinger som egentlig lå bak avgjørelsen om å sende jagerflyene er lite omtalt. Slik sett kan oppgaven kaste nytt lys over det nasjonale forløpet til operasjonen, og i det ligger også studiens relevans. Videre er problemstillingen relevant fordi lignende operasjoner som krever hurtig militær respons, kan oppstå når som helst. Økt innsikt og bevisstgjøring med tanke på hovedaktører, beslutningsgang og beslutningsgrunnlag, er viktig når rett virkemiddel skal fremskaffes på meget kort tid.

Norge har et mangesidig utenrikspolitisk fotavtrykk i form av blant annet internasjonale operasjoner, deltakelse i ulike FN-organer, økonomisk samarbeid samt fokus på det verdibaserte feltet. Det være seg gjennom fredsmekling, bistand og nødhjelp hvor menneskerettighetene danner fundamentet (Knutsen, 2006, s. 268).

Problemstillingen gir rom for å belyse én av Norges fasetter internasjonalt, den skarpe enden hvor militærmakten tas i bruk. Dette i form av kampfly til en operasjon i koalisjons- og allianseforband, tuftet på FN-mandat. Byrdefordelingsdebatten i NATO er også en del av dette bildet, i en tid hvor flertallet av medlemslandene gjennomfører store kutt i sine forsvarsbudsjetter samtidig som USA er i ferd med å dreie sitt fokus mot nye utfordringer i Asia (Eide, 2012, s. 22).

1.3 Avgrensning

Det er mulig å tilnærme seg Libya-operasjonen på mange måter, men fokus på denne studien vil være på overordnet nivå. Det vil si organer og beslutningstakere på politisk, militærstrategisk og operasjonelt nivå, som var sentrale når F-16 ble valgt. Nærmere bestemt ekspertise i Utenriksdepartementet (UD) og Forsvarsdepartementet (FD), Forsvarsstaben (FST) inkludert den norske Nasjonale Militære Representanten i SHAPE (NMR NOR). I tillegg kommer personell ved Luft operativt inspektorat (LOI) på Rygge og lufthovedkvarteret i Ramstein selv om dette strengt tatt er på taktisk nivå i NATO. Grunnen til dette er at Ramstein var en sentral lokasjon i forbindelse med oppstarten av USA-ledede Operation Odyssey Dawn:

Politisk nivå UD & FD	Militærstrategisk nivå FST & NMR NOR	Operasjonelt nivå LOI (HQ AC Ramstein)
---------------------------------	--	--

Tidligere studier av Libya-operasjonen, har meg bekjent, i stor grad omhandlet Norges interesser i forhold til FN, USA og NATO. Teoretisk gjengangstema har vært realisme i kontrast til idealisme. Med andre ord, Norges allianseavhengighet og vår eksistens som småstat, satt opp mot altruistiske motiver basert på Norges ambisjonen om en verden preget av fred, demokrati og respekt for menneskerettighetene. I tillegg er det fokusert på samsvaret mellom FN-mandatet og bruken av de norske flyene, noe som innebærer spørsmålet om hvilke mål som ble bombet og i hvilken grad de var rettet mot beskyttelse av sivilbefolkningen, eller om målet egentlig var regimeendring i Libya. Denne oppgaven vil derfor sikte seg inn på prosessen i forbindelse med Norges valg av styrkebidrag, for på den måten å komme inn på oppløyd mark.

Det internasjonale forløpet inn mot operasjonen (FN, USA, NATO), samt selve gjennomføringen av luftkampanjen mot Libya, vil ikke være tema i denne studien da dette faller på siden av problemstillingen. Av det følger en avgrensning i tid. Masteroppgaven vil i stort fokusere på én uke i mars 2011. Fra FN-resolusjon 1973 som ble vedtatt torsdag 17. mars 2011 og frem til det første skarpe oppdraget over Libya med norske kampfly uka etter, det vil si torsdag 24. mars 2011 (NRK, 24.03.2011). En slik avgrensning med tanke på nivå, aktører og tidsspenn, vil muliggjøre en dyp og grundig analyse av problemstillingen.

2 Hypoteseutledning

2.1 FN, USA og NATO

Siden slutten av den kalde krigen har militære operasjoner i stor grad vært påvirket av en politisk målsetting om stabilitet, demokrati, økonomisk utvikling og respekt for menneskerettighetene (Egnell, 2008, s. 397). Spesielt folkemordet i Rwanda i 1994 samt hendelsene på Balkan mellom 1995 og 2000, fikk FN til å innse behovet for å kunne gripe inn i konflikter for å beskytte sivilbefolkningen. FN-konseptet "Responsibility to Protect" kom i 2005 hvor medlemslandene påtok seg et felles ansvar for å beskytte mennesker mot folkemord, krigsforbrytelser, etnisk rensning og forbrytelser mot menneskeheten. Likeledes har begrepet "human security" fått en sentral plass i FN (Berdal, 2009, s. 14). Det er denne utviklingen i FN over tid som danner fundamentet for resolusjon 1973 og dets humanitære fokus.

FN på sin side er avhengig av å kunne gjennomføre sine vedtak på en troverdig måte. Sikkerhetsrådsresolusjon 1973 ville hatt liten verdi, uten å ha noen som kunne effektivt gjennomføre vedtaket. I Middelhavsregionen var det i teorien bare to aktører med nok styrke til å kunne gjennomføre en luftkampanje mot Libya; USA og NATO. Som beskrevet i innledningen var det også slik det ble i praksis. På den andre siden har NATO sterke bindinger til FN. NATO har forpliktet seg til følge FN-pakten og verne om demokrati, menneskerettighetene og rettssikkerhet. NATOs strategiske konsept fra 2010, slår fast at organisasjonens viktigste internasjonale partnere er FN og EU. Konseptet anerkjenner også Sikkerhetsrådet som det organ med det primære ansvar for internasjonal fred og sikkerhet (NATO, 2010, s. 6). Videre har NATO over tid bygd seg opp et selvstendig renommé som sikkerhetsleverandør. Det har ført til at aktører i konfliktområder ofte har en forventning om at NATO skal fylle "the security space" inntil en politisk løsning er funnet (Blease, 2010, s. 10).

Norge har tradisjon for å promotere viktigheten av demokratisk utvikling og respekt for menneskerettigheten i internasjonale fora. Slik sett eksisterer det et verdifelleskap mellom FN, NATO og Norge. På mange måter er det idealistiske synet balansert av realpolitiske interesser. Norges sikkerhetspolitikk er utvidet til også å bli et kollektivt anliggende gjennom medlemskap i NATO. Vår deltakelse i operasjoner utenfor vårt nærområde, er en form for regional sikkerhetspolitikk (Skogan, 2011, s. 103). I det ligger det en erkjennelse av NATO, og derigjennom USA, som vår sikkerhetsgarantist.

Dette bakgrunnsbildet kan brukes til tolkning av Norges standpunkt i forløpet og gjennomføringen av Libya-operasjonen. Allerede to dager etter Sikkerhetsrådet resolusjon 1973, det vil si lørdag 19. mars 2011, startet Canada, Frankrike, Storbritannia og USA sin aksjon mot Libya. Selv om dette er fire fremtredende NATO-land så var deres tidlige inngripen på det tidspunktet ikke en definert som en NATO ledet operasjon. Allikevel blir det et spørsmål om våre nære alliertes ressursbehov for å kunne gjennomføre en operasjonsplan, og ikke minst koalisjonens villighet til å stille med tilstrekkelige ressurser i form av personell og materiell.

Slik sett gir det grunnlag for studiens første hypotese:

- 1. Norge bidro med kampfly i luft-til-bakke rollen, fordi denne kapasiteten var det primære ønske fra USA og NATO.**

2.2 Nisjekapasitet

I godfot-teorien til Nils Arne Eggen er spisskompetanse et nøkkelord. På trening skal spillernes ferdigheter og fortrinn dyrkes frem for så å settes sammen i et system – et samhandlingsmønster. Det er lov å være god og "plussferdighetene" for alle spillerne på laget, skal få sin fulle blomstring i kamp (Eggen & Nyrønning, 1999, s. 207). Denne teorien er også gjenkjennbar ved militære avdelinger. Spisskompetanse og ekstreme ferdigheter får soldaten og laget gjennom daglig trening, for så ved øvelser å bli satt sammen med andre avdelinger i større forband. På den måten skapes blant annet kampkraft og stridseffekt noe som i ytterste konsekvens kan bli avgjørende ved militære kamphandlinger.

Etter Berlin-murens fall i november 1989 har Forvaret i Norge gjennomført en strukturell omstilling hvor mobiliseringsforsvaret og invasjonforsvaret er skrinlagt. Siden 2008 er det fokusert på "innsatsforsvaret". Det vil si færre og mindre enheter, men bedre med moderne utstyr, høy mobilitet samt mer vekt på kompetanse, trening og øving. Et nettverksbasert Forsvar, modulering av styrker og interoperabilitet både nasjonalt og internasjonalt, er således ment å gi forsvarsmakten økt fleksibilitet og effektivitet (Sunde, 24.01.2011). Evnen til å kunne operere sammen med andre nasjoner er en viktig del av det "nye" forsvaret. Derfor er det nærliggende å snakke om Norges internasjonale styrkebidrag. I de senere år har eksempelvis norske spesialsoldater fra Forsvarers spesialkommando / Hærens jegerkommando (FSK/HJK) gjennomført trening og utdanning av spesialpoliti i Afghanistan. Videre har Norge deltatt med en fregatt i *Operation Atalanta*, som ble ledet av EU. Dette for å sikre skipsfarten mot pirater i Adenbukta, høsten og vinteren 2009 (Forsvaret, 04.02.2013).

Første februar 2011, bare halvannen måned før Libya-operasjonen, uttalte daværende forsvarsminister Grete Faremo "Vårt forsvar er lite, og fagmiljøene er små. Derfor er det viktig at vi er smarte og kan stille med etterspurte kapasiteter av høy kvalitet om kriser inntreffer. På den måten kan vi få god uttelling for mindre, men essensielle bidrag." (Faremo, 2011, s. 23). Utsagnet tyder på et bevisst forhold til å bruke små, men kraftfulle styrker. Med andre ord en nisjekapasitet som gir Norge økt påvirkningskraft og komparative fordeler internasjonalt.

I lys av dette kan vi utlede oppgavens andre hypotese:

2. **Det norske bidraget på seks F-16 var en nisjekapasitet som Norge og Luftforsvaret så seg tjent med å tilby.**

2.3 Imitasjon

I internasjonal politikk er et lands posisjon og styrke ofte tuftet på populasjon, geografisk størrelse, naturressurser samt økonomi, teknologi og vitenskap. I tillegg er militær kapasitet i form av antall soldater og våpen en viktig parameter. Alt i alt, tradisjonelle faktorer en stat kan ta i bruk for å nå sine mål, men det er også en indirekte måte å utøve makt på. Det å få andre til å *ønske* det samme som du ønsker, såkalt "soft power". Begrepet åpner for verdibasert innflytelse gjennom levesett, kultur, ideologi og internasjonale institusjoner. Med andre ord, "It is the ability to entice and attract. And attraction often leads to acquiescence or imitation." (Nye, 2002, s. 9). Land imiterer suksess, også innenfor militærmakt. Militærhistorien har vist at "tapene" i krig ofte prøver å kopiere seierherren. "Stater tenderer mot å etterligne vinnende militære teknologier, organisasjonsformer o.a., også i situasjoner der dette åpenbart representerer en ikke-optimal eller til og med irrasjonell løsning." (Johansen, 2010, s. 11).

Også på samme lag det vil si i allianser, kan det være formålstjenlig å kikke hverandre i kortene. Ved å imitere hverandres gode løsninger, kan alliansen samlet vokse seg sterkere. Samtidig kan enkeltstater profilere på å gjennomføre handlinger og tiltak som andre har gjennomført tidligere. I det ligger det å se til hva andre sammenlignbare stater gjør i en gitt situasjon for så å etterligne handlingsmåten. På den måten blir småstater som Norge, ikke stående alene i internasjonal politikk. Det at andre allierte går i front og er først ute med å ta avgjørelser, kan således gjøre vår nasjonale beslutning lettere. Moralen blir "kan andre, så kan vi også gjøre det".

Imitasjon kan også være motivert av et ønske om ikke å være dårligere enn andre, altså et ønske om å unngå å bli stemplet som en annenrangs samarbeidspartner. Med et slikt omdømme kan en lett bli isolert i en allianse, og som konsekvens bli satt på sidelinjen når viktige spørsmål diskuteres. Nettopp ønsket om å få Norge inn i NATOs og USAs kjerne igjen var et poeng i norsk presse i desember 2010. Etter visstnok å ha ytret gjentatte ønsker fikk Statsminister Jens Stoltenberg klarsignal til å besøke USAs president i Det hvite hus (VG, 16.12.2010).

I overført betydning kan det bety at Norge i forkant av Libya-operasjonen i beleilighet etterlignet andre NATO-land, altså den tredje hypotesen:

3. F-16 ble valgt som styrkebidrag fordi Norge imiterte andre allierte land.

2.4 Tid og tilfeldigheter

Grunnlaget for de tre ovennevnte hypoteser er at Norges valg av styrkebidrag var basert på rasjonelle avgjørelser. *Rasjonalitet* defineres i denne oppgaven som "Evnen til å maksimere forventet nytte i en beslutningssituasjon der man står overfor flere handlingsalternativer" (Lai, 1999, s. 20). Forløpet til Libya-operasjonen var preget av høyt tempo. I den grad myndighetene forsøkte å finne en balanse mellom målet med Libya-operasjonen og de midler og metoder som ble tatt i bruk, så var tid til rådighet uvanlig knapp. Rent teoretisk er det da naturlig å tilpasse målet med de ressurser som er innen realistisk rekkevidde (Høiback, 2011, s. 41).

Selv med tidspress kan det tas avgjørelser som fremstår som grundige og strømlinjeformet. Virkeligheten er ikke alltid slik i henhold til tidligere utenriksminister Jonas Gahr Støre: "[...] observatører utenfra kan tolke en handling eller en uttalelse som ledd i en svært avansert strategi. Ofte undervurderer de tilfeldighetene og kortsiktigheten, behovet for å svare raskt på siste ukes eller siste døgn hendelser." (Støre, 2008, s. 157). Fortløpende hendelser har altså et potensiale til å forme Norges sikkerhetspolitikk på en mer tilfeldig måte, en man kanskje skulle tro. I det ligger det at tiden ikke tillater dyptpløyende analyser og saksbehandling.

Dette gir grobunn for den fjerde hypotesen:

4. Valget av styrkebidrag var påvirket av tidspress og tilfeldige vurderinger.

Oppsummert har dette kapittelet utledet fire hypoteser for hvorfor Norge valgte å bidra med nettopp kampfly over Libya våren og sommeren 2011. De to første er basert på en tilsynelatende analytisk, systematisk og strukturert beslutningsgang. Den tredje som er imitasjon trenger ikke å være så velfundert og velbegrunnet, all den tid man bare kopierer en annens handlemåte. Den siste hypotesen skiller seg fra de andre ved at tidspress og tilfeldigheter er gjennomgangstenen i beslutningsstrukturen. I det ligger det også bruk av snarveier.

Denne studien vil nå gå videre med å forklare hvordan problemstillingen, og derav hypotesene, rent metodisk skal bearbeides og besvares.

3 Metode

I dette kapitlet vil det bli gjort rede for studiens metodiske tilnærming og fremgangsmåte, noe som også innebærer beskrivelse av fordelene og eventuelle svakheter med de metodiske valgene. Denne masteroppgaven vil være en *kvalitativ* studie som i hovedsak vil benytte seg av dokumentundersøkelser og individuelle intervju for å besvare problemstillingen. Oppgaven har en *forklarende* problemstilling (Jacobsen, 2005, s. 76). Dette innebærer en ambisjon om ikke bare å beskrive, men også finne årsaken til Norges valg av styrkebidrag. Kvalitativ tilnærming fordrer åpenhet og nysgjerrighet i forhold til problemstillingen. I det ligger det en grad av uklarhet for hva en kommer til å finne svar på i løpet av studien. Denne oppgaven vil derfor være basert på en fleksibel og "interaktiv" tilnærming hvor målet er å få samlet inn data som gir grunnlag for å få frem det spesifikke i forløpet til Libya-operasjonen (Jacobsen, 2005, s. 129).

3.1 Libya-operasjonen som case-studie

Kjennetegnet på en case-studie (tilfellestudie) er at hendelsen eller studieobjektet er avgrenset i tid, rom og aktivitet. Den norske prosessen i forbindelse med valg av styrkebidrag til Libya-operasjonen, er i denne studien klart avgrenset til en uke i mars 2011. Problemstillingen er myntet på det overordnede beslutningsnivået og er kun rettet mot den nasjonale beslutningen om å stille med F-16. Dette muliggjør en dyptpløyende og intensiv studie hvor det fokuseres på det spesielle og det unike fremfor det generelle. Med andre ord en indre (intrinsic) case-studie (Stake, 1995, s. 3).

Forløpet og valget av det norske Libya-bidraget er unikt, og representerer én enkelt case. Det sagt, norsk militær deltakelse i internasjonale operasjoner er ikke uvanlig. Det unike i denne casen er tempoet i beslutningsgangen og at vi velger å sende nettopp kampfly som er Luftforsvarets mest offensive og potente kampmiddel. Libya-operasjonen er én historisk hendelse med egne særtrekk. Det betyr at eventuelle funn ikke uten videre kan gjøres gjenstand for generalisering. Med andre ord vil det være en grad av usikkerhet forbundet med å predikere fremtidige handlinger og beslutninger, basert på tidligere hendelser (Hovi & Rasch, 1996, s. 142). Det som kan gjøres, er å sammenligne spesielle funn i denne casen med samme type fenomen i andre studier, for på den måten å finne eventuelle kausale sammenhenger (Jacobsen, 2005, s. 77).

Videre er det forhold ved norsk sikkerhetspolitikk som går igjen de gangene Norge sender styrker ut i internasjonale operasjoner. Typisk er dette en balansegang mellom deltakelse som er motivert av realpolitikk, og en verdibasert militær innsats. Dette gir faktorer knyttet til FN, USA og NATO som denne oppgaven vil dra vekslers på.

3.2 Hypoteser

Forundersøkelsene som ble gjennomført i forrige kapittel, gir grunnlaget til å kunne fremsette fire ulike påstander – *hypoteser* – i forhold til plausible forklaringer og årsaksforhold. I kapittel fire vil holdbarheten til disse påstandene bli vurdert. Med andre ord vil studien granske gyldigheten av hypotesene og om mulig falsifisere påstand for påstand.

Hypotesene er skrevet for å bedre kunne analysere samt gi svar på problemstillingen. Ved å bruke flere hypoteser er det mulig å skape en bredere forståelse av empiriske og historiske data, men samtidig er hypotesene i studien grunnleggende forskjellige, og de er på den måten gjensidig utelukkende. Det betyr ikke at én hypotese vil virke 100 % utelukkende på de andre. Det er mer å forvente at flere hypoteser vil dekke problemstillingen i større eller mindre grad. Samtidig skal det ikke utelukkes at analysen vil gi grunnlag for å falsifisere en eller flere av hypotesene.

Rent metodisk kan en hypotese "[...] aldri betraktes som definitiv bevist eller sann" (Gilje & Grimen, 2011, s. 29). Allikevel er det grunn til å ha større tiltro til en hypotese som er blitt grundig analysert med positive funn, kontra en med tvetydige funn eller en som aldri er blitt testet. Dette gir grunnlag for å kunne anse en hypotese som i hvert fall "delvis" bekreftet.

Selv om de nevnte hypotesene fremstår som plausible samtidig som de favner bredt i forhold til mulige forklaringer, så vil det alltid være en viss mulighet for at det er viktige faktorer som ikke er dekket av disse. Skulle det gjennom studien oppstå motstridende eller nye årsaker til norsk deltagelse med F-16 over Libya, så er det i seg selv å betrakte som et nytt funn, og av den grunn bli diskutert og drøftet avslutningsvis i oppgaven.

3.3 Datainnsamling

Denne masteroppgaven vil ta nytte av primært åpne kilder i form av relevante bøker, studier, artikler og publikasjoner, samt foredrag og taler. I tillegg kommer personlige intervjuer og samtaler. Som nevnt vil denne studien gå i dybden med én case og en best mulig helhetsforståelse forsøkes oppnådd ved å søke et fler-kilde-perspektiv. I sum en metode som vil bidra til økt *konstruksjonsvaliditet* (Yin, 2009, s. 40). Det betyr at ulike kilder analyseres og drøftes mot hverandre, gjerne supplert med relevant empiri og teori hvis det er mulig. Eksempelvis kan det være formålstjenlig å bruke beslutningsteori, for å finne underliggende faktorer og variabler i en beslutningsprosess lik den norske våren 2011.

Idealet er gjennomgang av store mengder materiale fra primærkilder, men dette vil nødvendigvis bli balansert av to praktiske forhold. Det ene er dataens og kildens tilgjengelighet, det andre er tid og ressurser til rådighet med tanke på analyse. Første steg i så måte er studiens avgrensning, som er med på å definere rammen for datainnsamlingen (Creswell, 2009, s. 178). Med andre ord må jeg gjennom hele prosessen vurdere kildenes relevans (validitet) og pålitelighet (reliabilitet) i forhold til problemstillingen.

Validitet går på om studien måler det den ønsker å måle, og at resultatet (konklusjonen) oppfattes som gyldig og relevant (Jacobsen, 2005, s. 19).

Reliabilitet som dreier seg om undersøkelsens pålitelighet og troverdighet. Den må være til å stole på, og resultatet bør bli tilnærmet det samme om man kjører undersøkelsen flere ganger (Ringdal, 2007, s. 86).

Dokumentundersøkelser er en viktig del av denne studien. Fordelen er at dette er skrevet dokumentasjon som utgiveren har gitt oppmerksomhet, fortolket og i prinsippet går god for. Det samme kan sies om taler og foredrag som er lagt ut i skriftlig form på offisielle nettsider. Tilgangen til informasjon vedrørende Libya-operasjonen er økende, både nasjonalt og internasjonalt. Og med sivile og militære forfattere som representerer både forskere og aktører er dette er med på å gi studien ønsket spennvidde. All informasjon er ikke nødvendigvis god informasjon. Derfor vil representativiteten til leste dokumenter, og dets overførbarhet til problemstillingen, bli vurdert i hvert enkelt tilfelle. Det samme med forfatterens nærhet til Libya-operasjonen. På den måten vil masteroppgavens gyldighet og validitet bli forsterket.

En ting er at ikke alt som foregår i en beslutningsprosess er nedtegnet i offisielle dokumenter, artikler eller bøker. Et annet forhold er at det i en militær operasjon som den mot Libya vil deler av kildematerialet nødvendigvis være gradert, og av den grunn være offentlig utilgjengelig. Dette er en begrensning som må legges til grunn når rammen for masteroppgaven defineres (Jacobsen, 2005, s. 164). Selv om det i dag ikke er grunnlag for å hevde at tilgang til skjermet materiale ville ha gitt oppgaven en annen konklusjon, kan det ikke utelukkes at det ved avgradering av data, vil fremkomme informasjon som vil kaste et nytt lys over analyser og funn i denne studien.

Intervjuer er et annet bærende element i denne oppgaven. Individuelle intervju vil bli gjennomført med sentrale aktører for å få tilgang på informasjon som er lite omtalt i dokumenter og media. Kandidatene vil bli utvalgt med tanke på å få i tale betydningsfulle representanter fra ulike organisasjoner, avdelinger og nivå hvor Libya-operasjonen sto i fokus i mars 2011. Egen bakgrunn og kunnskap fra Forsvaret har gjort det enklere å finne gode respondenter med innsikt i studiens tema. Med andre ord innehar respondentene overførbar informasjon til oppgavens analyse. Denne representativitet en er også med på å sikre validiteten på studien. Allikevel kan det ikke utelukkes at enda flere intervjuer og mere informasjon kunne ha tilført nye og interessante momenter til oppgaven og dens analyser og konklusjon, men kompleksiteten ytterligere samtaler representerer er vurdert opp mot forventet nytteverdi og tid til rådighet.

I utgangspunktet vil det være åpne intervju i den forstand at respondenten kan snakke om tema uten begrensninger. Allikevel fremstår det som fornuftig å strukturere intervjuene ved hjelp av en temaliste for å unngå tidkrevende tolkninger av komplekse dialoger. Samtalene vil således støtte seg på en intervjuguide lik den i vedlegg D, som vil sikre at sentrale tema blir berørt og at analysen i etterkant blir enklere og mer systematisk (Jacobsen, 2005, s. 144). I tillegg kan intervjuene etterprøves av andre forskere. Det mulig gjør en sammenligning av konklusjonen til denne oppgave opp mot eventuelt andre og fremtidige studier. Dette styrker studiens reliabilitet. Et annet viktig punkt vedrørende oppgavens reliabilitet er skjevhet, også kaldt bias. Dette kan gjelde alt kildemateriale, men spesielt i forbindelse med intervjusituasjonen og påfølgende analyse kan dette inntreffe. Bias oppstår når forskerens forutinntatthet og personlige synspunkter farger spørsmålsstillingen og etterarbeidet. For å unngå dette, har det vært viktig å være bevisst problemet før og etter samtalene nettopp for å opparbeide en hvis selvkritikk i forhold til egne spørsmål, tolkninger og analyser (Creswell, 2009, s. 192).

Fordelen med å kjøre personlige intervju er at respondenten kan tilføre nye momenter og informasjon samt fortolke eller utdype funn i dokumenter, og på den måten gi studien et mere helhetlig preg. Bakenforliggende- og medvirkende årsaker kan komme til overflaten i løpet av en samtale, og tilføre analysen viktige poeng og nyanserikdom. Individuelle intervju gir en høy grad av nærhet til intervjuobjektet og er således å betrakte som primærdata (Ringdal, 2007, s. 102).

Samtidig skal man være klar over at respondenten i stort forfekter et filtrert (ugraderte) og subjektivt syn på tema (Creswell, 2009, s. 179). Dette kan bety at ikke all relevant informasjon nødvendigvis kommer frem under et intervju. For å oppveie dette har det vært viktig å skape en god og tillitsfull tone under intervjuene. Når respondenten er ærlig på hvilke forhold han ikke vil eller kan svare på og ikke forsøker å tåkelegge svar, så blir det også mer åpenbart hvilken informasjon som er sannferdig og representativ, og derfor kan brukes i studien.

En oversikt over respondentene finnes i vedlegg A. Alle intervjuobjekter vil bli tilsendt et informasjonsskriv (Vedlegg B), før intervjuene starter. Brevet beskriver tema for studien, og detaljene rundt intervjuet. I samtykkeerklæringen i vedlegg C, gir respondentene sitt samtykke til å delta i intervjuet og til å bli identifisert i masteroppgaven.

4 Analyse

4.1 Én uke i mars

I det påfølgende skal metoden som ble beskrevet i forrige kapittel komme til anvendelse gjennom en vurdering av holdbarheten til de fire plausible hypotesene som ble presentert i kapittel 2. Ved å analysere empiri som støtter opp om og empiri som undergraver hypotesene, er det sannsynligvis mulig å gi et svar på oppgavens problemstilling. Før vi kommer så langt, er det nyttig å rekapitulere de historiske hendelsene fra mars 2011 i form av en tidslinjal (NATO, 28.03.2012) (Rygg, 07.11.2011):

- Torsdag 17. mars 2011 ble Sikkerhetsrådets resolusjon 1973 noe overraskende vedtatt. FN autoriserte bruk av "alle nødvendige midler" for å beskytte sivilbefolkningen, unntatt innsetting av bakkestyrker på libysk jord. Vedtaket inkluderte også opprettelsen en flyforbudssone over Libya. Ti nasjoner stemte for resolusjonen i rådet, mens fem nasjoner avstod fra å stemme, herunder Brasil, Kina, Tyskland, India og Russland.
- Fredag 18.mars ble et norsk styrkebidrag vurdert og saksbehandlet departementalt og i ulike staber i Forsvaret. Videre ble det sendt ut *varslingsordre* fra Forsvarsstaben til berørte avdelinger i Forsvaret om å starte planleggingen av en mulig operasjon over Libya. Alt i påvente av en politisk beslutning. Parallelt med dette gjennomførte NATO en sondering av tilgjengelige styrker i alliansen, en såkalt "force sensing".
- Lørdag 19. mars deltok Statsminister Jens Stoltenberg på toppmøtet om Libya i Paris, hvor han proklamerte at Norge er villig til å støtte resolusjonen med militære midler i form av seks kampfly. Dette betyr i praksis at beslutningen om hva Norge skal bidra med i operasjonen er fattet. På ettermiddagen mottar Luftforsvaret og oppsettende avdeling ved Bodø Hovedflystasjon *iverksettelsesordren* om klargjøring og deployering fra Forsvarsstaben. Samme ettermiddag og kveld starter luftoperasjonene mot Libya anført av USA, Storbritannia, Frankrike og Canada. Alle fire land gav operasjonen sitt eget kodenavn. USA gav sin koalisjonsoperasjon navnet Operation Odyssey Dawn, som ble avsluttet 31. mars 2011 da NATO tok over.

- Søndag 20. mars reiste forpartiet av styrkebidraget, såkalt "Theatre Enabling Force", til Middelhavet for å lokalisere og klargjøre en mottaksbase for norske F-16. Parallelt med dette utvelges det norske liaisoner og Red Card Holder, og det var søndag klarlagt at kampflybidraget skulle inngå i Operation Odyssey Dawn.
- Mandag 21. mars deployerte seks norske F-16 fra Bodø Hovedflystasjon, til Souda Air Base på Kreta, for å delta i Libya-operasjonen. Det er verdt å merke seg at da flyene tok av fra Bodø, så var det fortsatt ikke klarlagt hvilken flyplass de skulle lande på og operere fra.
- Tirsdag 22. mars gjennomførte det norske kampflybidraget på Kreta forberedelser og klargjøring av styrken etter mottoet "deployere først, gjøre seg klar etterpå".
- Onsdag 23. mars kom den formelle fullmakten i form av en kongelig resolusjon, vedtatt i ekstraordinært Statsråd, for å kunne delta med militære styrker i operasjoner til gjennomføring av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1973. Dette for en periode på inntil tre måneder (Forsvarsdepartementet, 23.03.2011). På grunnlag av dette vedtaket, ble de norske kampflyene samme dag kommandooverført til USA ledede Operation Odyssey Dawn, en koalisjon bestående av totalt tolv land.
- Torsdag 24. mars gjennomførte norske F-16 det første skarpe oppdraget over Libya.

Kongelig resolusjon av 23. mars 2011, gav Forsvarsdepartementet også fullmakt til å overføre kommandoen over de norske kampflyene til NATO, og det ble gjennomført onsdag 30. mars. Om morgenen dagen etter, den 31. mars 2011, tok NATO formelt over hele Libya-operasjonen under navnet Operation Unified Protector. Totalt 18 stater deltok med militære bidrag i denne koalisjonen, inkludert tre arabiske land samt Sverige. OUP ble avsluttet etter sju måneder, den 31. oktober 2011 (NATO, 31.10.2011). Den 10. juni, besluttet regjeringen å videreføre det norske kampflybidraget fram til 1. august 2011, hvorpå bidraget skulle avsluttes (Forsvarsdepartementet, 10.06.2011). Samtidig reduserte Norge bidraget fra seks til fire F-16, med effekt fra og med 24.juni. Flyene gjennomførte sitt siste oppdrag over Libya den 30. juli 2011, med retur til Norge dagen etter. I forbindelse med Libya-operasjonen fløy de norske kampflyene totalt 615 tokt (sorties), fordelt på 286 oppdrag og 588 bomber ble tatt i bruk mot bakkemål (Forsvaret, 06.07.2012).

4.2 FN, USA og NATO

I kapittel to ble fire hypoteser lansert. Den første hypotesen gikk ut på at kampfly ble valgt som følge av at USA og NATO, eksplisitt tilkjennegav et ønske eller behov om nettopp denne kapasiteten:

1. Norge bidro med kampfly i luft-til-bakke rollen, fordi denne kapasiteten var det primære ønske fra USA og NATO.

Som tidligere nevnt impliserer denne hypotesen en strukturert og velbegrunnet saksgang i Norge forut valget av kampflybidraget. Ettersom Norge historisk har hatt sterke forbindelser med USA, og fordi vi har sterke interesser i NATO, er det grunn til å forvente at Norge bestreber seg på å etterkomme ønsker som fremmes fra disse aktørene. I en beslutningsprosess hvor statlige aktører og myndighetspersoner fremstår med en øyensynlig autorativ myndighet, kan det allikevel være sterke underliggende og medvirkende forklaringer på en avgjørelse. I sin analyse av Cuba-krisen i oktober 1962, anvender Graham Allison tre forskjellige teoretiske modeller for å belyse dette. "The Rational Actor", benyttes til å forklarer rasjonelle beslutninger som tas av staten gjennom nasjonale myndigheter. Modell nummer to, "Organizational Behavior", argumenterer for at avgjørelser kan være farget av rutiner og treghet i organisasjonen. "Governmental Politics" er den siste modellen. Den fokuserer på beslutningsadferd, hvor byråkratisk maktkamp og sektorinteresser påvirker utfallet, gjerne i form av kompromisser (Allison & Zelikow, 1999, s. 4).

Sett i etterkant, virker beslutningen om å sende norske F-16 både fornuftig og rasjonell. Fornuftig i den forstand at sivilbefolkningen i Libya fikk sin beskyttelse. Rasjonell fordi Norge kom godt ut av det. Vi mistet ingen soldater eller fly, og Norge har mottatt rosende omtale i etterkant. Dog blir alt dett etter-rasjonalisering. Faktum var at bildet var utydelig i dagene rundt Sikkerhetsrådsresolusjon 1973. Regimet i Libya var voldelig og uforutsigbart, allianse- og koalisjonsforholdene var uklare i og med at mange land var avventende og skeptiske til en militær intervensjon i Libya. I Norge var regjeringen ikke motivert for et styrkebidrag, iverfall ikke før resolusjon 1973, mens opposisjonen var aktiv i media og krevde strakstiltak. Poenget er at det som fremstår som gjennomtenkt, ikke nødvendigvis er så likefremt. Allikevel kan det være nyttig at en beslutning fremstår som rasjonell, dersom det er viktig å tildekke sine egentlige oppfatninger og motiver (Lai, 1999, s. 19). Vi snakker altså om bakenforliggende årsaker til et vedtak om å sende kampfly til Nord-Afrika.

For så å komme til kjernen av denne hypotesen, må denne studien nødvendigvis følge to spor. For det første, må behovet til USA i forkant av Norges deltakelse i Operation Odyssey Dawn analyseres. Deretter må det samme gjøres i forhold til NATO og Operation Unified Protector, all den tid dette ble Norges og våre alliertes hovedoperasjon.

USA startet sin planlegging for en mulig operasjon mot regimet i Libya kort tid etter Sikkerhetsrådet vedtok resolusjon 1970 den 26. februar 2011. Dette viste seg å bli en komplisert planleggingsprosess hvor de amerikanske planleggerne til stadighet fikk nye føringer fra politisk hold, samtidig som informasjon om forholdene for sivilbefolkningen i Libya tydet på at situasjonen utviklet seg til det verre. Allikevel ble det tidlig klart for amerikanerne at de måtte etablere en flyforbudssone i en eller annen form. Det ble ikke utelukket luft-til-bakke operasjoner for å ta ut luftvernsystemer, radarer og fly på bakken. "However, this Course of Action (COA) and all it meant in terms of resources and operations also became the source of tremendous debate" (Hart, 2012, s. 140).

Den 16.mars, dagen før Sikkerhetsrådets resolusjon 1973 ble vedtatt, fikk det amerikanske *Air and Space Operation Centre* ved Ramstein tilgang til resolusjonen. Oppdraget under planlegging fikk deretter en dramatisk endring, både i omfang og hastighet. Mål på bakken ble nå "lovlige" mål, autorisert fra høyeste hold i FN, og det hastet med å beskytte befolkningen i Benghazi. "With just hours to develop a concept of operations and plan using whatever resources were most readily available, [...]. Perhaps the most challenging constraints we dealt with in the development of our strategy were related to resources" (Hart, 2012, s. 141). Denne uttalelsen kan tyde på at USA trengte kampflystøtte fra for eksempel Norge, men var det slik? Svaret er ikke helt entydig.

For det første var det innledningsvis ikke mangel på kampfly, men snarere underdekning på støttefly, såkalte "critical enablers". Det vil si eleverte plattformer som AWACS¹, JSTARS², droner (UAV³) og tankfly, som i sin funksjon skal støtte og lede taktiske luftoperasjoner. Mangel på slike ressurser vil redusere fordelene ved å tilføre nye kampfly-avdelinger, og i enkelte tilfeller vil det sågar være kontraproduktivt.

¹ Airborne Warning and Control System

² Joint Surveillance and Target Attack Radar System

³ Unmanned Aerial Vehicle

For det andre fikk den amerikanske Afrikakommandoen (AFRICOM) i Stuttgart som ledet OOD, tilført store ressurser forut og under operasjonen fra blant annet Europakommandoen (EUCOM) og Transportkommandoen (TRANSCOM) (Hart, 2012, s. 142). Store amerikanske ressurser spesielt på kampflysiden, tyder på at behovet ikke var stort for denne kapasiteten. Allikevel var ikke støtte og bidrag fra allierte og koalisjonspartnere dermed utelukket, og det var flere grunner til det.

Rent utenrikspolitisk ønsket amerikanerne å unngå å bli beskyldt for egenhendig å ha startet og gjennomført en krig i den arabiske verden. En koalisjon med europeiske og spesielt arabiske partnere ville avhjelpe dette. Det ville også redusere risikoen for at USA skulle bli anklaget for igjen å ha intervenert i et muslims land uten internasjonal ryggdekning. Innenrikspolitisk var det viktig for President Obama å vise til kostnads- og byrdedeling med allierte, all den tid krigen i Afghanistan og Irak har kostet mye både økonomisk og i forhold til tap av menneskeliv. En annen grunn kan være at USA ønsket å signalisere for allierte i Europa, at tiden var moden for i større grad selv å håndtere sikkerhetsproblemer i eget nærområde. Dette i form av "We are service providers, you guys do the fighting, we help you when really there is no other choice but for the rest you're on your own" (Durand, 2012, s. 79). Dette sammen med utsagnet fra USA om en betydelig reduksjon av sitt engasjement i Libya-operasjonen under OOD, fremstår dog mer som semantikk enn å ha rot i virkeligheten. Dette fordi det er vanskelig å se for seg en større luftkampanje i NATO, uten betydelig amerikansk deltakelse innenfor kommando & kontroll, overvåking og styrkegenerering.

Like fullt er det ikke uproblematisk å integrere andre lands styrker inn i sin egen operasjon, selv om det også har sine klare fordeler. "The speed with which this coalition grew was extraordinary and presented a major integration challenge, since each partner came with unique employment caveats. However, each partner also came with unique capabilities that made us much stronger than we would have been as individuals" (Hart, 2012, s. 146).

Så hvordan harmonerer egentlig det norske styrkebidraget med amerikanske ønsker og behov? På toppmøtet i Paris lørdag 19. mars, deltok også daværende statssekretær i Utenriksdepartementet Barth Eide sammen med Statsminister Jens Stoltenberg. På møtet rådet det en spesiell stemning. "I en kritisk fase var det som om Presidentpalasset i Paris var åsted for en styrkegenereringskonferanse" (Eide, 2012, s. 20).

Norge annonserte som nevnt sitt F-16 bidrag i Paris, men det er på det tidspunktet fortsatt uklarerhet rundt hvilken operasjon de norske flyene skal inn i. Dette kan tyde på at kampflybidraget ikke var basert på et spesifikt amerikansk ønske, men heller basert på hva den enkelte land ønsket eller kunne stille med i OOD. "Overall, the coalition coalesced extremely well. Each partner respected the capabilities others brought to the fight" (Hart, 2012, s. 146).

Norges "Senior National Representative" (SNR) ved NATO Headquarters Air Command i Ramstein, ble klokken 02 natt til søndag 20. mars, vekket og bedt om å stille på jobb. Dette i kraft av å være divisjonssjef for logistikk og sambands- og kommandosystemer ved basen. En operasjon var i gang, og det var sambands spørsmål som måtte avklares hurtig. "Vi forstod at noe var på gang, men Odyssey Dawn kom veldig overraskende på selve NATO-hovedkvarteret. USA, England og Frankrike holdt innledningsvis kortene veldig tett inntil kroppen" (Fuglår, 17.04.2013). Ramstein er også US Air Force sin hovedbase for henholdsvis Europa og Afrika, og Operation Odyssey Dawn ble ledet derfra. Norsk SNR ble derfor frem til tirsdag 22. mars, nærmest døgnkontinuerlig involvert i koordinering mellom Norge og Ramstein. Heller ikke i Ramstein, ytret amerikanerne noe spesielle ønsker i forhold til et norsk styrkebidrag, før F-16 ble kommandooverført til OOD onsdag 23. mars. "Jeg mottok ingen ønsker eller krav i forhold til kampfly. Mitt hovedfokus var informasjonsutveksling, og klargjøring av arbeidsfasilitetene til norske liaisoner som kom ned i begynnelsen av uken" (Fuglår, 17.04.2013).

Dette bringer oss over på det andre sporet som var NATO. Mye tyder på at Norge primært ønsket en NATO-ledet operasjon mot Libya. I sammenheng med møtet i Paris slippes en pressemelding som fremhever nettopp dette. "Norge meddeler i dag NATO at Norge er beredt til å bidra med inntil 6 stk F-16 som et bidrag til håndhevelsen av Sikkerhetsrådsresolusjon 1973, sier statsminister Jens Stoltenberg" (Statsministerens kontor, 19.03.2011). Pressemeldingen antyder også at Norge vil trenge 5 til 10 dager på å klargjøre flyene. Dette indikerer en viss forsiktighet, og ikke minst usikkerhet i forhold til det planarbeidet som foregår parallelt i Forsvarsstaben og ved Forsvarets operative hovedkvarter (FOH). Som vi nå vet, tok det bare 2 dager til deployering, og 5 dager til flyene gjennomførte sitt første skarpe oppdrag over Libya. Norge deployerte hurtig med sine F-16, men hvorfor ville det være viktig for Norge å stille et relevant bidrag til NATO i denne operasjonen?

For det første, på overordnet nivå er det viktig for Norge å opprettholde verdifelleskapet med FN og NATO, for på den måten å promotere og beskytte demokrati og menneskerettigheter i global sammenheng. Kritikken av operasjonen nasjonalt ville trolig også vært sterkere hvis Norge heller deltok i en ren USA-ledet operasjon, fordi det ville vært enklere å antyde at Norge bidro til USAs imperialistiske tilnærming og var en lydige nikkedukke.

For det andre er også forholdet til NATO preget av realpolitiske interesser. Norges sikkerhetspolitikk er utvidet til også å bli et kollektivt anliggende gjennom medlemskap i NATO. Ettersom NATO på sett og vis garanterer for vår nasjonale sikkerhet blir det også norsk egeninteresse at alliansen fremstår som samlet og handlekraftig, i forbindelse med internasjonale episoder og kriser. Likeledes er det viktig for Norge med et godt omdømme internt i NATO. Ved å delta i en NATO-operasjon i middelhavsregionen, øker Norge sannsynligheten for at NATO stiller opp for Norge ved en eventuelle sikkerhetspolitisk krise som angår oss, for eksempel i nordområdet. Vi kan også se for oss en dobbelteffekt. Gjennom aktiv deltagelse i NATO-operasjoner, vil Norge i tillegg styrke det bilaterale forholdet til USA som totalt sett kan sies å være vår viktigste sikkerhetspolitiske garantist.

For det tredje gir konsensus-prinsippet i NATO, Norge og andre småstater øyensynlig større innflytelse enn i en koalisjon ledet av USA. I det ligger det at alle 28 medlemsland i NATO (NATO, 09.04.2013), må være enige når det skal fattes formelle vedtak. På strategisk nivå kan man derfor formode at Norge i forbindelse Operation Unified Protector, hadde innflytelse og påvirkningskraft når viktige avgjørelse skulle tas i NATO hovedkvarteret i Brussel eller ved SHAPE⁴. Allikevel er det grunnlag for å tone ned verdien av konsensus, og det er flere årsaker til dette. Det mest nærliggende er at det ikke er i henhold til norske interesser med et splittet og handlingslammet NATO. Dessuten har Norge lang historisk tradisjon for å uttrykke sin uenighet i lukkede fora i NATO, for så å stå samlet når vedtaket skal gjøres (Bjerga & Skogrand, 2006, s. 218). En trolig løsning på et strategisk problem, ville eksempelvis vært "stilltiende" å avstå fra å stille styrker til OUP. Dette ble i praksis gjort av halvparten av NATO-landene, som ikke bidro med militære styrker til operasjonen.

⁴ Supreme Headquarters Allied Powers Europe

Sikkerhetspolitisk var det altså gode argumenter for å overføre kommandoen over vårt kampflybidrag til NATO, men i ettertid er det kommet opp informasjon som nyanserer dette bildet. "Det er ingen hemmelighet at det ble satt spørsmålsteget ved NATOs evne til å lede en slik operasjon" (Lunde, 2012, s. 95). På operasjonelt nivå var det altså motforestillinger, spesielt etter at operasjonen var i gang under amerikansk ledelse. FOH anbefaling var ikke å gjennomføre en kommandooverføring fra OOD til OUP på det tidspunktet det faktisk ble gjort, men dette ble ikke tatt til følge. "Dette førte umiddelbart til at trykket og effektiviteten i de offensive operasjonene ble drastisk redusert, hovedsakelig fordi NATO ikke var forberedt på å lede offensive luftoperasjoner (Lunde, 2012, s. 95).

Dette bringer oss over på operasjonsplanlegging og styrkeoppbygging i NATO. Også NATO gjennomførte operasjonsplanlegging i tiden mellom Sikkerhetsrådets resolusjon 1970 og 1973, men ikke så raskt og effektivt som amerikanerne i Ramstein. Planleggingsprosessen i NATO er nødvendigvis mere byråkratisk og tidkrevende med 28 medlemsland, enn når USA egenhendig planlegger en operasjon lik OOD. For det første må medlemslandene i NATO være enige om å starte planleggingen av en operasjon. Ved tilslutning vil NATO-rådet utgi et initieringsdirektiv (NID⁵). Dette er startskuddet for å starte en formell militær planlegging av en operasjon i SHAPE og eventuelt underliggende kommandoer. Etter en innfløkt prosess vil sluttresultatet være en operasjonsplan (OPLAN), som må tilbake til Rådet for en formell godkjenning. Blir planen godkjent, vil det bli utstedt et iversettelsesdirektiv (NED⁶), og først da kan selve NATO-operasjonen starte (NATO, 16.06.2011).

Parallelt med utviklingen av en operasjonsplan vil det foregå en styrkegenerering, som i NATO benevnes som "force generation". I den forbindelse vil det bli utviklet styrkelister (CJSOR⁷), som er en oversikt over hvilke militære styrker og kapabilitet som er nødvendig for å kunne gjennomføre planen. Styrkelisten vil således få frem hvilke kapasiteter som er nødvendig for å gjennomføre operasjonen, hva som er ledig og hvilke land som etter hvert tilbyr enheter innenfor hver kategori. Med andre ord er det en liste det er opp til medlemslandene å fylle med etterspurte enheter (NATO, 2013). For å vende tilbake til kjernen av hypotesen, må vi tilbake til mars 2011.

⁵ NAC Initiating Directive

⁶ NAC Execution Directive

⁷ Combined Joint Statement of Requirements

Lørdag 5. mars får det norske militære stabselementet i SHAPE, de første indikasjonene på at NATO vurderer tiltak mot Libya. NMR NOR får en uformell forespørsel vedrørende transportfly i tilknytning til en mulig humanitær operasjon i Libya, men NATO gav ingen detaljer (Midttun, 10.04.2013). Dette er en såkalt "force sensing", som er en uforpliktende prosess i NATO hvor det sonderes i forhold til eventuelle styrkebidrag. På den måten kan planleggerne få kontrollert hvor realistiske planskissene er, og eventuelt foreta justeringer. Medlemslandene på sin side, kan få innblikk i hva som er det foreløpige styrkekravet, noe som igjen kan koordineres med nasjonale myndigheter. På den måten er alle parter forberedt når selve styrkegenereringen (force generation), gjennomføres i forbindelse med utvikling og godkjenning av operasjonsplanen.

Fra og med torsdag 10. mars planlegger NATO en operasjon som er tuftet på Sikkerhetsrådets resolusjon 1970. Det vil si en humanitær operasjon og en våpenembargo-operasjon. Også for NATO kommer det et taktskifte i dagene før resolusjon 1973. Fra da av jobbes det også med planer for en flyforbudssone (no-fly zone) over Libya (Midttun, 10.04.2013). Med andre ord er det 3 operasjonsplaner og 3 styrkegenereringer i prosess, noe som er ressurskrevende for alle parter. I og med at det på dette tidspunktet er snakk om en flyforbudssone, så er det åpenbart at kampfly er en essensiell del av styrkelisten (CJSOR), uavhengig om det er snakk om defensive eller offensive luftoperasjoner. Kampfly er dermed en etterspurt vare i alle NATO-land, fordi uten dem er det ikke mulig å etablere og håndheve en flyforbudssone over Libya. Lørdag 19. mars ønsker så NATO å ferdigstille styrkelisten for operasjonen mot Libya. "NATO har nå bedt alle medlemsland redegjøre for hva de kan stille opp med. Den fristen er satt til klokka 12 lørdag formiddag" (Sølhusvik, 2012, s. 377).

"Operasjonsplaner og styrkelister blir fortløpende distribuert og koordinert med FD og Forsvarsstaben. I forbindelse med force sensing meldte Norge inn NCAGS⁸-offiserer samt ulike maritime fartøyer i forhold til embargo, og F-16 med tanke på flyforbudssonen" (Midttun, 10.04.2013). Før Midttun i SHAPE drar på ferie onsdag 16. mars, får han indikasjoner fra Forsvarsstaben om at F-16 er vurdert, men at bidraget er lite aktuelt og derfor lagt til siden. En årsak til Norges lunkne holdning til å bruke F-16 defensivt i en flyforbudssone, kan ha vært erfaringene fra Kosovokrigen i 1999. Der fløy de norske flyene i en ren luft-til-luft rolle, uten at dette skapte noe merkbar internasjonal annerkjennelse. Også sentrale norske politikere har i etterkant vært kritiske til innsatsen.

⁸ Naval Cooperation and Guidance for Shipping

"Vi så at vi manglet fleksibilitet, at vi manglet flere av de kapasitetene som var etterspurt" (Eide, 2012, s. 16). Dette indikerer at norske myndigheter denne gangen ønsket å bruke F-16 i en offensiv rolle, hvis de i det hele tatt skulle tilbys en koalisjon eller NATO. "Når jeg så kommer tilbake fra ferie søndag blir jeg veldig overrasket, da jeg oppdager jeg at F-16 i høyeste grad er aktuelt igjen, fordi Stoltenberg har annonserte bidraget på Paris-møtet" (Midttun, 10.04.2013).

Videre skal det ikke utelukkes at det var andre fora enn NATOs styrkegenereringskonferanser, hvor et norsk styrkebidrag ble diskutert. Uformelle møter og diplomatiske kanaler kan ha blitt brukt for å diskutere ulike aspekter med Libya-operasjonen med sentrale stater, og det er ikke utenkelig at personell fra eksempelvis Forsvarsdepartementet deltok i en slik prosess. "UD-folk er ikke lenger alene om å drive med diplomati. Mange departementer og andre offentlige aktører har omfattende internasjonale aktiviteter og driver sitt eget diplomati" (NUPI, 23.01.2012). Fredag 18.mars 2011 sa daværende forsvarsminister Grete Faremo til media, at Norge har "en løpende dialog" med allierte om en militær aksjon mot Libya. "Det viktigste akkurat nå er å konsultere med våre allierte om hvordan vi best kan bidra til aksjonen" (VG, 18.03.2011). Her er det lett å se for seg en dialog vedrørende styrkebidrag, med de toneangivende land som startet operasjonen dagen etter, nemlig Frankrike, Storbritannia og USA. Hva som ble diskutert i detalj er vanskelig å dokumentere, men daværende utenriksminister har lette litt på sløret fra disse møtene. "Det var klart kampfly de trengte mest, sier Støre" (Aftenposten, 19.04.2011).

I dagene rundt Sikkerhetsrådsresolusjon 1973, blir det innlysende for sentrale NATO-land som Frankrike, Storbritannia og USA, at prosessen i NATO ikke gikk hurtig nok til å kunne beskytte sivilbefolkningen i Libya. Av den grunn planlegger og gjennomfører de sine egne operasjoner. Og selv om Norge lørdag 19. mars, melder kampflybidraget inn til NATO i forbindelse med styrkegenerering, så ser også norske myndigheter at det ikke er sammenheng mellom en hurtig norsk deployering av F-16 til Middelhavet, og en robust NATO-ledet operasjon. Løsningen for Norge er deltakelse i Operation Odyssey Dawn, løsningen for NATO er en trinnvis "overtakelse" av resolusjon 1973. I praksis tar derfor NATO over håndhevelsen av våpenembargo den 23.mars, flyforbudssonen den 24.mars og beskyttelsen av sivilbefolkningen i Libya fra 31. mars 2011 (NATO, 28.03.2012). I så måte kan det nevnes at Norge i etterkant gav SHAPE tilbakemelding om at informasjonsflyten burde forbedres, og basere seg på mer "need to share" isteden for "need to know". Dette for å muliggjøre parallelle prosesser mellom nasjonene og NATO, som igjen kan gi bedre beslutningsgrunnlag og raskere beslutninger (Midttun, 10.04.2013).

Oppsummert viser analysen av den første hypotesen at USA hadde store ressurser tilgjengelig ved oppstart av Operation Odyssey Dawn, men at styrkebidrag fra koalisjonspartnere som Norge, ble positivt mottatt av primært politiske årsaker. Studien har ikke avdekket et eksplisitt ønske fra USA om at Norge skulle stille med offensive kampfly i operasjonen mot Libya. Dog ble det i løpet av dialogene med sentrale aktører og pådrivere, som Frankrike, Storbritannia og USA, gitt uttrykk for at det de trengte mest var nettopp kampfly.

NATO på sin side var helt avhengig av styrkebidrag fra sine medlemsland for å kunne gjennomføre Libya-operasjon, all den tid USA ønsket å dempe sin deltakelse, i hvert fall offisielt. Det er videre åpenbart at kampfly var en viktig del av styrkelisten (CJSOR), og at Norge på den måten dekket et sentralt behov ved å stille med F-16. Allikevel er det ikke dokumentert at NATO ønsket at spesielt Norge, skulle stille med kampfly i en dedikert rolle.

4.3 Nisjekapasitet

I forrige underkapittel var det internasjonale aktører med relasjon til Norge som stod i fokus, nå vil oppgaven gå videre med å se på interne norske forhold i forbindelse med kampflybidraget. Den andre hypotesen omhandler bevist bruk av nisjekapasitet, en kapasitet som er bygd opp i den hensikt å gi Norge økt påvirkningskraft og komparative fordeler i situasjoner som minnet om den man stod overfor i Libya der internasjonale styrkebidrag var aktuelt:

2. Det norske bidraget på seks F-16 var en nisjekapasitet som Norge og Luftforsvaret så seg tjent med å tilby.

Norge som småstat har tradisjonelt ført en sikkerhetspolitikk med det primære mål å sikre egen autonomi, men som operasjonene i Libya og Afghanistan har vist, kan norske sikkerhetsinteresser også begrunne deltakelse i operasjoner langt utenfor vårt nærrområde. Med det i tankene kan det være på sin plass å spørre seg hvilke strategier Norge kan bruke for å sikre sine interesser. Alyson Bailes argumenterer for tre overordnede strategier en småstat kan velge (Bailes, 2009, s. 11):

- a. Bruk av nasjonal innflytelse eller autoritet innen et spesielt felt eller kapasitet.
Altså en *nisje* som gir stor påvirkningskraft, eller komparative fordeler.
- b. Søke beskyttelse gjennom partnerskap med en stormakt.
- c. Delta i en gruppe, eller grupper med kollektiv makt og innflytelse.

Disse strategiene kan være offentlige og tilgjengelige, men også interne og utilgjengelige. Oppgaven vil nå gå videre med å analysere hypotesen sammen med Bailes punkt om nisje all den tid konteksten er sammenfallende. Punkt b og c er dekket fra før gjennom hypotese 1 som omhandler USA og NATO. Siden andre verdenskrig har Norge og Forsvaret bidratt i nær 100 operasjoner utenlands, og det i over 40 land (Forsvaret, 18.01.2013). De første ti-årene deltok Norge primært gjennom FN og fredsbevarende operasjoner. Siden har vi sett en dreining over mot mer fredsopprettende og fredsstøttende operasjoner på midten 90-tallet gjennom NATO, slik vi eksempelvis har sett det på Balkan og i Afghanistan. "As a result of these developments, Norwegian policy also changed. Its low-profile strategy based on non-combat and support roles in military operations abroad was scrapped and replaced by a new emphasis on niche capabilities and the deployment of combat forces from all services" (Haaland, 2010, s. 540).

En naturlig konsekvens av denne endringen av policy, var en markert bedring av omdømmet og kvaliteten på de norske styrkene som ble sendt ut i internasjonale operasjoner. Dette i form av både moderne materiell og standard på personellet. Overgangen til skarpere operasjoner var naturligvis basert på politiske vurderinger og ønsker. Da NATO skiftet linje i forbindelse med operasjonene på Balkan, ønsket også norske myndigheter en profilendring. De norske styrkebidragene skulle bli skarpere og mer offensive. Bildet av en liten nasjon, som bare ønsket å spille en støttende rolle i alliansen måtte endres, for på den måten å oppnå større internasjonal innflytelse og prestisje (Haaland, 2010, s. 545).

Dette var imidlertid lettere sagt enn gjort, noe Norge og Luftforsvaret fikk erfare i forbindelse med krigen i Kosovo i 1999. I den operasjonen fløy F-16 i den rollen den var primært trent på i Norge, i en defensiv kontra-luft rolle, men dog bare om dagen og i klart vær. Dette viste seg i etterkant ikke å være godt nok. "I sum viste Luftforsvaret seg å mangle sikkerhetspolitisk relevans. Norge stilte bakerst i rekken av allierte som var etterspurt" (Eide, 2012, s. 16).

Med denne erfaringen ser vi startskuddet på dreiningen mot innsatsforsvaret og ønsket om mere fleksible og slagkraftige enheter. Samtidig bidro også andre forhold til en spissing og reduksjon av militære styrker. Nye teknologi er dyrt, og i særdeleshet militær teknologi. Overgangen fra kvantitet til kvalitet er derfor nødvendig for vestlige land, som ønsker å opprettholde et teknologisk overtak i forhold til potensielle motstandere. Økonomiske nedgangstider forsterker dette fenomenet, og stater må derfor prioritere sterkere med tanke på hvilke militære kapasiteter de ønsker å satse på. Videre er det slik at hvis en eller flere allierte fornyer sitt utstyr, så må land som ønsker å forbli interoperabel også oppgradere til tilsvarende kvalitet. Alt i alt vil konsekvensen av dette bli en økende grad av vestlig forsvarsintegrasjon (Diesen, 2012b, s. 86).

En skulle anta at en naturlig konsekvens av redusert økonomisk handlingsrom, færre styrker og utvikling av dyr nisjekapasitet, ville være en redusert vilje til internasjonal innsats i NATO, men slik er det nødvendigvis ikke. I løpet av den kalde krigen var maktforholdet mellom øst og vest, av en slik karakter at NATO ikke "løsnet skudd" overhode. Etter murens fall er dette endret. "Vi er altså i den tilsynelatende paradoksale situasjon at vi i Europa og Norge bruker militærmakt mye mer enn før, som et nesten «ordinært» virkemiddel for statens interesser og verdier, [...]" (Matlary, 2012, s. 122). Hypotesen indikerer en sammenheng mellom utvikling av en nisjekapasitet og norsk deltakelse i Libya-operasjonen. En slik sammenheng reiser spørsmål om hvor bevisst Norge og Forsvaret har vært i forhold til å utvikle en slik kapasitet etter år 2000.

Ved Luftmaktseminaret ved Luftkrigsskolen i 2001 var dette et hovedtema. Daværende Generalinspektør for Luftforsvaret (GIL) fremhevet i sitt foredrag, omstillingen som Luftforsvaret sto ovenfor. "Luftforsvarets kampfly skal settes i stand til å operere med presisjonsvåpen mot både sjø- og landmål. Luftforsvaret blir da i stand til å delta på linje med våre allierte i internasjonale operasjoner" (Archer, 2001, s. 40).

Omstillingen var i realiteten en balansegang mellom å være et tilgjengelig multiverktøy i Norge, og et nisjeverktøy for NATO. I Norge i form av operasjoner i spekteret fred-krise-krig, samt samvirke med de andre forsvarsgrenene og rutinemessig støtte til det sivile samfunn. Med tanke på NATO var målet å utvikle noen få utvalgte og etterspurte nisjer, som vi kunne tilby ved behov. "[...] Norges økte ambisjoner i internasjonale operasjoner medfører at Luftforsvaret tilpasses NATOs strategi med sikte på å være et nisjeverktøy for internasjonale operasjoner innen visse områder" (Archer, 2001, s. 43). Fordelen er at disse kapasitetene i stor grad også er aktuelle og viktige i det nasjonale innsatsforsvaret. Med andre ord lar de to "verktøyene" seg kombinere. Det vært å merke seg at den hurtige deployeringen til Souda Air Base på Kreta, fikk stor oppmerksomhet nasjonalt, og er i etterkant blitt tatt til inntekt for at det nye innsatsforsvaret fungerer etter hensikten (Faremo, 09.09.2011). Det å omstille for å bli relevant både nasjonalt og internasjonalt, for på den måten kunne stille i fremste linje sammen med våre allierte, var således et uttrykt og offisielt ønske rundt årtusenskiftet.

En ting er viljen til å utvikle en kapasitet i takt med økte ambisjoner, en annen sak er viljen til ta den i bruk. I et historisk lys, viser Gulfkrigen i 1991 og krigen i Kosovo i 1999, ikke bare en internasjonal politisk vilje til å bruke luftmakt, men også vilje til å bruke luftmakten alene og autonomt i internasjonale operasjoner (Van Creveld, 2010, s. 363). Muligheten for å bli brukt ble også vurdert av GIL i 2001. "Sannsynligheten for at vi kommer til å brukes som ledd i en offensiv strategi er også tilstede i fredsopprettende operasjoner" (Archer, 2001, s. 42). Sett i etterkant av operasjonen mot Libya, og de norske kampflyenes offensive luft-til-bakke operasjoner, så har Archer i høyeste grad sine ord i behold i dag.

Overgangen til å satse på nisjekapasiteter, markerer også slutten på å betrakte deltakelse i internasjonale operasjoner som en "ufarlig" øvingsarena for det hjemlige invasjonforsvaret. Fra nå av var det en økt sjanse for å komme i aktiv strid og dermed økt fare for tap av liv, noe som følgelig satte nye krav til materiellstandard og opptrening av personellet som skulle sendes ut (Haaland, 2010, s. 546).

Også for Luftforsvaret, som var under omstilling, ble ambisjonsnivået skrudd opp til nye høyder. "Luftforsvaret skal være i mesterklassen. Selv om vi blir mindre skal vi være best på det vi gjør" (Archer, 2001, s. 43). I det siste ti årene har det følgelig skjedd en utvikling av nisjekapasitet. For Luftforsvaret og kampflyvåpenet har dette gitt seg utslag i moderne utstyr anskaffet over tid, eksempelvis bedre kommunikasjons- og linkutstyr, målbelysningspoder, samt laser og GPS-styrte våpen. Ferdighetsnivået blant personellet er også økt betraktelig gjennom målbevisst trening og øving over mange år, og ikke minst gjennom internasjonale øvelser sammen med allierte. To oppdragsperioder i Afghanistan i nærstøtterollen har også gitt positive utslag, selv om forberedelsene ikke alltid har vært optimale. "Til tross for at vi håndverksmessig sett gikk bortimot 100 prosent baklengs inn i nærstøtterollen i OEF⁹, ble godordene etter innsatsen i Afghanistan atskillig flere" (Sandnes, 2012, s. 117). Den rivende utviklingen i denne perioden, har endog blitt beskrevet som en "revolusjon" for det norske kampflyvåpenet (Rygg, 07.11.2011, s. 8). Totalt sett var derfor det norske kampflyvåpenet både ettertraktet, og skreddersydd for et luft-til-bakke oppdrag våren 2011.

Omstilling av militære styrker er ikke unikt for Norge i perioden etter den kalde krigen, snarere tvert om. Allikevel er kvalitetshevingen i det norske forsvaret, blitt lagt merke til av våre NATO-allierte. "Hver gang jeg har opplevd å bli gratulert for norske styrkebidrag av våre viktigste allierte på NATO-møter, er det ikke på grunn av volumet av det vi gjør – som målt med deres mål alltid vil være ubetydelig – men på grunn av kvaliteten i de bidragene vi gir når vi stiller med vårt beste" (Diesen, 2012a, s. 44).

Dette korte risset av de historiske linjene, reiser spørsmålet om hvilke norske styrkebidragsnisjer som ble vurdert i forhold til selve Libya-operasjonen? I Dagsrevyen dagen etter vedtaket av Sikkerhetsrådsresolusjon 1973 beskriver forsvarssjefen tre opsjoner for å effektivere alle deler av resolusjonen, og at det var et valg mellom disse, *hvis* Norge ble forespurt. Den første var en humanitær operasjon, den andre en blokkade ute i havområdet, og den siste var etablering av en flyforbudssone over Libya (NRK, 18.03.2011). I forløpet til Libya-operasjonen ble ulike bidrag vurdert i ulike sammenhenger, og i stort ble følgende bidrag fra Luftforsvaret og Sjøforsvaret vurdert i sammenheng med opsjonene (Statsministerens kontor, 19.03.2011) (Byrløkken, 09.04.2013) (Midttun, 10.04.2013):

⁹ Operation Enduring Freedom

- a. Humanitær operasjon.
 - Transportfly (Hercules), maritime fartøy, penger til nødhjelp
- b. Våpenembargo operasjon.
 - Fregatt, kystvaktskip, maritimt overvåkingsfly (Orion), NCAGS-offiserer
- c. Flyforbudssone.
 - Seks kampfly (F-16)

Spennvidden og forskjell i kompleksitet ved de ulike bidragene er naturligvis stor. Fra en humanitær transportoperasjon for å få flyktninger ut av området, til maritime oppkall og bordingsoperasjoner i havområdet utenfor Libya for å håndheve våpenembargo, og ikke minst skarpe oppdrag med F-16 over Libya med den risiko slike kampflyoperasjoner innebærer. For å kunne vurdere hvilke styrkebidrag som passet best til opsjonene, og hva Norge totalt sett var best tjent med, måtte Forsvaret nødvendigvis ha noen krav eller faktorer for å kunne bedømme alternativene opp mot hverandre. Det som ble vurdert var (Byrløkken, 09.04.2013):

- a. *Effekt*. Norges bidrag måtte gi best mulig politisk og militær effekt.
- b. *Reaksjonsevne*, noe som innebar hurtigs mulig deployering til operasjonsområdet, for på den måten å komme sivilbefolkningen i Libya raskt til unnsetning.
- c. *Relevans* i forhold til FN resolusjon 1973 og det som var etterspurt.
- d. *Økonomi*. Kostnadsbildet måtte være realistisk. Med andre ord, det skulle være mulig å kostnadsberegne bidraget, både med tanke på operasjoner, personell og materiell.

Videre var det noen av faktorene som fikk høyere fortrinn enn andre. Forsvarssjefen ønsket å prioritere "å komme tidlig på plass i operasjonsområdet for å gi et synlig og effektivt bidrag" (Heier, 2013, s. 132). Med det som grunnlag i planleggingen, ble det en ren eliminasjonsprosess i vurderingen av potensielle styrkebidrag i Forsvarsstaben. Sannsynligvis ble de maritime bidrag forkastet grunnet tidsaspektet, og transportfly og overvåkingsfly ble trolig avvist grunnet manglende relevans og synlighet. Kravet om effekt, hastighet og relevans tilfredsstilte F-16 fullt ut, og blir derfor den naturlige fagmilitære anbefalingen fra forsvarssjefen fredag kveld den 18.mars (Byrløkken, 09.04.2013). Spørsmålet er nå i hvilken rolle F-16 skal få, all den tid håndhevelse av en flyforbudssone i utgangspunktet er en defensiv rolle, selv om det også kan innbefatte å ta ut trusler og installasjoner på bakken.

Daværende utenriksminister Støre tilkjennegir Norges offensive holdning i en pressemelding samme dag. "Norges syn har hele tiden vært at en flyforbudssone alene neppe ville ha stor effekt, dersom man først skulle bruke makt. Sikkerhetsrådet har nå valgt å treffe vedtak som autoriserer angrep mot bakkemål," (Forsvarsdepartementet, 18.03.2011). Slik sett var veien åpnet for norske F-16 i en offensiv luft-til-bakke rolle.

På mange måter representerer faktorene som ble brukt i forbindelse utvelgelsen av kampflybidraget til operasjonen i Libya, også målepunkter for om et bidrag kan regnes som en nisje. Et militært bidrag som ikke gir "effekt i målet", ikke kommer tidsnok til operasjonsområdet, ikke er etterspurt og som ikke lar seg opprettholde over tid, har liten verdi og kan fort gi negativ omtale og omdømme blant allierte. Representerer styrkebidraget det motsatte, så har man en kapasitet som løser oppdraget, og som kan gi betydelig politisk og militær uttelling innenfor en allianse, altså en nisje.

I denne konteksten, var våre seks F-16 å betrakte som en norsk nisje. Antall fly var marginalt, men effekten var stor. Totalt ble det droppet 588 presisjonsstyrte bomber, på tidvis meget komplekse mål med fare for utilsiktet skadevirkning. I ettertid har det norske bidraget fått mye anerkjennelse for kvaliteten og effekt på målet, og på den måten skaffet oss et meget positivt omdømme i USA og i NATO. Slik uttrykte tidligere forsvarsminister Grete Faremo det ved medaljetildelingen 9. september 2011. "Vi har lenge visst at det norske Luftforsvaret er i verdensklasse. Nå får vi det bekreftet fra høyeste hold i NATO og fra våre nære allierte" (Faremo, 09.09.2011). Eller slik øverstkommanderende for Operation Unified Protector sa det, "Norway was outstanding and one of the go-to countries when we needed things done" (Bouchard, 2012, s. 137).

Mye skryt er gitt, men så er det også hevdet at operasjonen var som skapt for de norske kampflyene. Libya representerer gunstige vær- og terrengforhold, pilotene var godt trente, flyene oppgraderte samt utstyrt med våpnene som var moderne og relevante (Sandnes, 2012, s. 117). Alt lå til rette for å bruke luftmakt på en optimal måte, og det til å forme slagmarken (Johnson, 2006, s. 190). Allikevel kan det være grunn til å nyansere de optimale forholdene. For det første er det utfordrende å utføre "beskyttelse av sivilbefolkningen" ved bruk av kampfly. Dette er en operasjonstype som ikke eksisterer i tradisjonell luftmakts-teori, og er derfor vanskelig å operasjonalisere i en planleggingsprosess hvor man skal nominere mål på bakken. For det andre tilpasset og endret aktørene på bakken i Libya, både opptreden og utstyr utover i konflikten.

Med andre ord ble regjeringsstyrker og opprørere mer like etter hvert, noe som skapte store utfordringer i forhold til identifisering og målutvelgelse fra lufta. For det tredje var det ikke egne bakkestyrker som kunne bekrefte eller utnytte effekten av luftangrepene. Det vil si, opprørsstyrkene kunne gjøre det, men å bistå til et regimeskifte var ikke i henhold til mandatet. Ovennevnte utfordringer rokker allikevel ikke ved at kampflybidraget var en substansiell norsk nisje med høy kvalitet til riktig tid.

En annen mindre kjent nisje i forbindelse med OUP, var norsk personell i NATOs kommandostruktur. I tillegg til fast beordret personell om bord i NATO AWACS, så ble ti stabsoffiserer beordret inn i strukturen når de norske kampflyene dro hjem. Det vil si i tidsperioden 31. juli til 31. oktober 2011 (Forsvarsdepartementet, 01.07.2011). Selv om det hevdes at dette var et viktig og etterspurt bidrag, så kan det diskuteres om dette var en nisje. Dette fordi stabsoffiserene representerte en indirekte effekt, naturlig nok var de lite synlige og de er lite omtalt i ettertid, både nasjonalt og internasjonalt. Dog kan offiserene indirekte forfekte norske interesser ved behov, men forutsetningen for dette er at de har fått føringer fra Norge. Historisk er dette gjort i liten grad, og trolig langt mindre systematisk enn en del andre NATO-land (Bjerga & Skogrand, 2006, s. 221).

Oppsummert viser analysen av den andre hypotesen en stor politisk vilje til å omstille forsvaret i takt med moderate økonomiske bevilgninger, og NATOs fokus på mindre og fleksible styrker. Norske styresmakter ønsket derfor fokus på offensive og skarpe militære styrkebidrag, for å øke Norges internasjonale anseelse og prestisje. Politisk påtrykk, og erfaringene fra blant annet operasjonene på Balkan på 90-tallet, gav næring til Forsvarets utvikling av nisjekapasiteter. Ønsket var å kombinere utviklingen av innsatsforsvaret, med å kunne tilby nisjer til NATO ved behov. Luftforsvaret på sin side var tro til denne utviklingen. Luft-til-bakke kapasiteten ble utviklet til nye høyder over ett tiår, og var på den måten i topp stand ved inngangen til 2011. Dette gir grunnlag for å hevde at kampfly var en nisjekapasitet utviklet over tid nettopp for å brukes i situasjoner som den NATO stod overfor i Libya. I tillegg ønsket Norge å bruke nisjen i Libya fordi faktorene som ble brukt i vurderingen og utvelgelse av bidraget tilsa nettopp F-16. Uten satsningen på kampfly som nisje, ville høyst trolig bidraget vært et annet. Derfor bidrar analysen av norsk satsning på nisjekapasiteter, til å oppklare hvorfor Norge valgte å bruke F-16 i en offensiv rolle i mars 2011. Hypotesen er derfor langt på vei bekreftet. Allikevel har studien også avdekket andre betydningsfulle forhold i materialet, som er relevant for problemstillingen, og som derfor blir bearbeidet under de andre hypotesene.

4.4 Imitasjon

I forutgående underkapittel analyserte oppgaven Norges fokus på å bygge nisjekapasitet og dens relevans med tanke på valget av F-16 som styrkebidrag til Libya-operasjonen. Studien vil nå gå over til å vurdere om Norge etterlignet andre stater i denne prosessen, og da er vi over på studiens tredje hypotese:

3. F-16 ble valgt som styrkebidrag fordi Norge imiterte andre allierte land.

Først er det nærliggende å spørre seg hvilke fordeler det kan være ved å imitere styrkebidrag. Ved å etterligne andre alliertes handlemåte, kan styresmaktene redusere to viktige faktorer når en avgjørelse skal tas, nemlig tidsforbruk og risiko. "På den måten slipper man unna tidkrevende arbeid med å lete etter informasjon og veie for og imot. Risikoen reduseres, og man vet noenlunde hvilken «nytte» man vil oppnå" (Lai, 1999, s. 21). Som tidligere vist i oppgaven, var den norske beslutningsprosessen og deployeringen til Kreta uvanlig hurtig, og en forklaring på dette kan altså være at imitasjon fant sted. Likeså er det mulig å redusere politisk og militær risiko ved å velge det samme som andre nære allierte, og å søke velkjente og prøvde konstellasjoner.

Stater er i sin funksjon i stor grad like. De besørger mange av de samme tjenestene som forsvar, politi, rettsvesen, helse, utdanning, handel, samferdsel, og så videre. Forskjellen går ofte på hvordan de utfører tjenestene, og til hvilken kvalitet. På den måten består internasjonal politikk av like enheter, som ofte kopierer hverandres aktiviteter og struktur. I særdeleshet blir gode løsninger og suksess imitert, og det gjelder også innenfor det militære domenet. Som en konsekvens av dette blir innretningen på militærmakten hos de store aktørene, som strategier og våpensystemer, mer og mer lik (Waltz, 2010, s. 127).

Som belyst i forrige underkapittel, er en annen del av utviklingsbildet reduksjon av militære styrker og utstrakt spesialisering. Dette er en utvikling som også kan føre til gjensidig avhengighet i en allianse (Waltz, 2010, s. 104). Det betyr at når noen stiller kampfly, så må andre stille med eksempelvis tankfly, rekognoseringsfly og fly til elektronisk krigføring. Fire eller seks norske F-16 er dog en liten styrke og isolert sett representerer de ikke nok kampkraft. Blir de derimot satt sammen i større pakker med kampfly og støttefly fra andre nasjoner, kan slagkraften bli formidabel. Samarbeid og deltakelse blir dermed nøkkelen for at dette skal fungere.

Med andre ord er det rimelig å anta at en spesialisert militær kapasitet vil bli etterspurt i internasjonal sammenheng, ganske enkelt fordi de færreste land kan operer alene over tid. Er det flere stater som innehar tilnærmet samme kapasitet, kan det også bygge opp et press om ikke å være dårligere enn allierte, som velger å delta med sin nisje i en operasjon. I en slik situasjon kan det være fristende, men også formålstjenlig å imitere en alliert.

Videre var NATO på sin side helt avhengig av å gjennomføre styrkegenereringskonferanser, for på den måten å bygge opp tilstrekkelig slagkraft til Libya-operasjonen, og da var det opp til medlemslandene å fylle hullene i styrkelisten med etterspurte enheter. I slike sammenhenger kan det være fordelaktig å se til nære allierte. En naturlig respons er å søke etter kjente allierte sammensetninger som er gjennomprøvd over mange år. Med andre ord kan et tidlig annonsert bidrag med F-16 fra for eksempel Danmark, Belgia eller Nederland, i all enkelhet ha påvirket Norge til å etterligne et slikt styrkebidrag.

Norge har siden det første F-16 flyet kom til landet i januar 1980, kjøpt og driftet flyene i et samarbeid med Belgia, Danmark og Nederland, også kalt *EPAF*- European Participating Air Force (Forsvarsdepartementet, 06.02.2013). Senere har også Portugal kommet til som medlem. Samarbeidet gjennom *EPAF* har utviklet seg over tid til å bli kanskje Luftforsvarets viktigste internasjonale samarbeid. "Dette samarbeidet har gitt Norge en utvikling av F-16 kampsystemet vi aldri kunne fått alene. Samarbeidet har i tillegg medført at flyene har tilnærmet samme utstyr, og dette har latt oss operere sammen som en enhet – noe vi gjorde blant annet under Operation Enduring Freedom i Afghanistan" (Hannestad, 14.02.2011). I tillegg til operasjoner, er samarbeidet spesielt nært i forbindelse med trening, utdanning og øvelser. I 2004 ble det inngått en avtale om utvidet samarbeid mellom de fem *EPAF*-landene. Avtalen betegnes som *EEAW* - European Expeditionary Air Wing, og innebar en målsetting om at flystyrkene fra det respektive land, fra da av skulle opptre og delta som en samlet enhet i forbindelse med internasjonale operasjoner (Flyvevåbnet, 2013).

Ambisjonene og målsettingen om et tett *EEAW*-samarbeid lå der i mars 2011. Spørsmålet er om dette ble tatt hensyn til ved valget av det norske styrkebidraget. Det er også et spørsmål om det var noe å kopiere når beslutningen skulle tas, tid til rådighet tatt i betraktning. For å finne den beste løsningen i forbindelse med imitasjon, og for at det skal fremstå som et godt alternativ, så bør det være noe å velge i, noe å respondere på. "Optimering er derfor bare mulig dersom man har flere *sammenlignbare alternativer* å forholde seg til på samme tid, [...]" (Lai, 1999, s. 22).

Således er det naturlig å se på alternativene i mars 2011.

Portugal deltok hverken i Operation Odyssey Dawn eller Operation Unified Protector, og kan dermed strykes som en kandidat til etterlignelse i denne sammenheng.

Nederland på sin side, deployerte torsdag 24. mars seks F-16 til Sardinia, altså samme dag som de norske kampflyene gjennomførte sitt første skarpe OOD oppdrag over Libya. De nederlandske styresmaktene gjorde det helt klart at rollen var defensiv, og i starten var oppdraget kun å delta i våpenembargo i form av overvåkning fra lufta. Siden ble rollen endret til å inkludere håndhevelse av flyforbudssonen over Libya, men det var ikke lov å angripe mål på overflaten. Nederland gikk rett inn i OUP, siden NATO tok over håndhevelsen av våpenembargo den 23.mars, og flyforbudssonen den 24.mars (Ministry of Defence, 30.06.2011). Det betyr at Norge heller ikke kan ha imitert Nederland i forspillet til Libya-operasjonen. Dette fordi de deployerte en liten uke etter de norske flyene, de fløy kun i defensive roller og de opererte fra en italiensk base langt fra den norske.

Belgia gjennomførte allerede mandag 21. mars sitt første oppdrag med F-16 i OOD, og oppgaven var håndhevelse av flyforbudssonen (Belgische Defensie, 21.03.2011). Dette var for øvrig samme dag som de norske kampflyene deployerte sørover fra Bodø. Fra søndag 27. mars fløy belgierne også offensiv oppdrag i luft-til-bakke rollen. Belgia var tidlig ute, delvis fordi de belgiske flyene var overført til basen Araxos i Hellas i forbindelse med en øvelse, da operasjonen startet. Det at Belgia tidsmessig lå foran Norge, åpner for imitasjon av dette styrkebidraget.

Danmark var også tidlig ute. Så tidlig som tirsdag 15. mars gikk den danske utenriksministeren ut i media og annonserte at Danmark kom til å klargjøre fire F-16, for en eventuell operasjon mot Libya (Politiken, 15.03.2011). Det i erkjennelsen av at Danmark ikke var avhengige av å vente på et FN-mandat, for å klargjøre og deployere flystyrken (Søreide, 2012, s. 87). Fredag 18.mars stadfestet Forsvarsministeriet at Danmark kom til å stille med totalt seks F-16 for å håndheve flyforbudet over Libya, med andre ord dagen før Stoltenbergs tale i Paris (Forsvarsministeriet, 18.03.2011). Lørdag 19. mars ble så styrkebidraget for å delta i gjennomføringen av Sikkerhetsrådets resolusjon 1973, formeldt vedtatt av det danske Folketinget. F-16 flyene ble stasjonert på Sigonella Naval Air Station på Sicilia, og var aktive i perioden 20. mars til den 31. oktober 2011. Totalt fløy de 600 oppdrag, og droppet 923 bomber i løpet av Libya-operasjonen (Forsvarsministeriet, 17.09.2012).

Analysen har så langt vist at realistiske og sammenlignbare alternativer for norsk imitasjon, er kampflybidragene fra Belgia og Danmark, i og med at de begge tidsmessig lå litt foran Norge.

I Forsvarsstaben observerte de at spesielt Danmark var tidlig ute med å tilkjenne sitt bidrag med F-16 i en mulig Libya-operasjon. Skarpe operasjoner i Afghanistan under EPAF, og gjentatte øvelser, har vist at vi samarbeider godt med danskene når det kommer til å gjennomføre komplekse scenarier og operasjoner med F-16. Forsvarsstaben jobbet under tidspress i mars 2011, og i slike anledninger kan det være ønskelig å ta noen snarveier for å spare tid. Imitasjon av det danske bidraget hadde vært både enkelt og greit. Allikevel var det i dette tilfellet mer snakk om en observasjon i form av "kan de, så kan også vi gjøre det". "Vi *vurderte* ikke andre land sin deltakelse, det er mer en politisk vurdering" (Byrløkken, 09.04.2013). Med andre ord er det lite som taler for at kjennskapen til det danske bidraget eller for den saks skyld det Belgisk detasjementet i Hellas, ble brukt aktivt i Forsvarsstaben som en faktor i vurderingen av potensielle norske styrkebidrag.

Ved SHAPE i Belgia var det som kjent både sonderinger og formelle møter i forhold til styrkegenerering, med tanke på en operasjon for å beskytte sivilbefolkningen i Libya. På den måten var det forholdsvis lett for Norge å holde seg orientert om våre alliertes standpunkt, og villigheten til å stille styrker. Arbeidsformen ved det militære hovedkvarteret muliggjør også en uformell dialog med andre lands offiserer, og i særdeleshet med potensielle samarbeidspartnere. Stabsoffiserene kan derfor diskutere og motta indikasjoner på i hvilken retning våre nærmeste allierte beveger seg, og hva deres sannsynlige styrkebidrag eventuelt vil bli. Dette foregår i forkant av de formelle konferansene. Spørsmålet er i hvilken grad Norge nyttiggjorde seg en slik type informasjon, og eventuelt samkjørte med andre NATO-land, før beslutningen om type styrkebidrag ble tatt? "Nei, det gjorde vi ikke. Det er ikke vanlig å samkjøre før nasjonale beslutninger tas. Landene baserer seg på hva de er i stand til å stille med, og hva de er tjent med. Det er nasjonale hensyn og interesser som stiller først" (Midttun, 10.04.2013). Dette tyder på at det ikke var et nært samspill, eller kopiering av allierte, før styrkegenereringskonferansene.

På politisk nivå, det vil si i Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet er det en naturlig del av det daglige virke å overvåke og analysere hva som skjer på den internasjonale arena. Begge departement har sikkerhetspolitiske avdelinger, hvor også forsvarssamarbeid inngår. Følgelig blir det rimelig å anta at begge departement i mars 2011, fulgte med på hva våre nærmeste allierte foretok seg i forhold til Libya.

En viktig del av et slikt arbeid, er å analysere og bedømme eventuelle konsekvenser for Norge. Det betyr at selv om det ikke ble foretatt vurderinger av allierte styrkebidrag i Forsvarsstaben eller SHAPE, så er det ikke usannsynlig at dette ble gjort i de respektive departement. Med andre ord kan det ikke utelukkes at tidlige utspill fra Belgia og Danmark, kan ha virket motiverende på den norske beslutningen om å bruke F-16. Det samme kan sies om standhaftigheten til Frankrike, Storbritannia og USA. Det som taler mot en normal byråkratisk saksbehandling og grundige analyser samt koordinering mellom departementene er tid til rådighet eller mangel på sådan. Dette er et poeng som vil bli drøftet i den siste hypotesen. Det sagt, så kan det ikke underslås at nettopp dårlig tid er et godt argument for å imitere andres styrkebidrag. Som før nevnt, kan man da spare tid og redusere risiko. Allikevel er det ikke mulig å fjerne all risiko selv ved å etterligne et styrkebidrag, styresmaktene må i så måte uansett ta en kalkulert risiko.

Etter den norske beslutningen om å stille med seks F-16 ble kringkastet i Paris lørdag 19. mars, var det mange forsøk på å få kampflybidraget over i et velkjent EPAF / EEAW format, i den forstand at aktørene ønsket å "kopiere" tidligere samarbeidsformer. I Ramstein ble det et utstrakt praktisk samvirke med danskene, for å bygge opp en liaison koalisjonsleir med nasjonale sambandsmidler. Danmark var også tydelige på at de ønsket de norske F-16 flyene til Sigonella på Sicilia, for på den måten å kunne dra veksler på hverandre, men der var det ikke plass. Også norsk SNR¹⁰ i Ramstein jobbet for å skape synergi. "EPAF lå i bakhodet mitt hele veien" (Fuglår, 17.04.2013).

Videre var Belgia på sin side, veldig interessert i et EEAW-samarbeid med Norge. De jobbet for Araxos i Hellas som felles flybase, men dette var ikke praktisk mulig grunnet pågående arbeid på rullebane og restriksjoner i forhold til flygingen om natten (Nergård, 07.04.2013). Parallelt med dette, prøvde det norske stabselementet i SHAPE, å få i stand praktiske ordninger i forhold til samkjøring og samlokalisering med bidragene fra Belgia, Danmark eller Nederland. Av litt ulike årsaker strandet alle disse initiativene, men en årsak var at aktuelle flyplasser i middelhavsregionen var i ferd med å bli fylt opp av militære fly. Konsekvensen ble at de norske F-16 ble lokalisert på Kreta, langt fra de andre EPAF-landene. På den måten ble en ønsket samarbeidsform ikke realisert. Dette fordi landene var i utakt tidsmessig, de var spredt på forskjellige baser i Hellas og Italia og divergerende nasjonale ambisjoner gav F-16 flyene ulike roller.

¹⁰ Senior National Representative

Oppsummert viser analysen av den tredje hypotesen at stater imiterer hverandre for å erverve seg egenskaper eller produkter som har vist seg å være suksessfulle. På den måten kan land spare ressurser og tid samt redusere egen risiko. Luftforsvaret har siden vi anskaffet F-16 vært medlem av EPAF-samarbeidet, og siden 2004 har det eksistert en EEAW-avtale disse fem landene i mellom, om å opptre og delta som en samlet enhet ved internasjonale operasjoner. Derfor ville det ha vært naturlig å imitere et kampflybidrag innenfor den rammen, i dagene rundt Sikkerhetsrådets resolusjon 1973. Aktuelle kandidater i så måte var Belgia og Danmark, fordi de tids- og beslutningsmessig var foran Norge. Analysen har vist at dette ikke ble gjort på militærstrategisk nivå all den tid andre lands bidrag ikke ble vurdert, ei heller samkjørt. På politisk nivå / departementsnivå er det dog ikke usannsynlig at allierte styrkebidrag var inkludert i de norske vurderingene forut beslutningen om å bidra med F-16, selv om det ikke finnes konkrete funn i studiens datamateriale som bekrefter imitasjon. Det betyr at hypotesen ikke er bekreftet, men den er heller ikke fullstendig falsifisert.

4.5 Tid og tilfeldigheter

Som belyst i forrige underkapittel kan imitasjon være motivert av ønsket om å spare tid og å redusere risiko, men hva om det ikke er mere tid å hente? Med andre ord at beslutningstakerne ganske enkelt har mindre tid til rådighet, og at informasjons- og beslutningsgrunnlaget er dårligere enn normalt. En slik situasjon er grunnlaget for studiens fjerde og siste hypotese:

4. Valget av styrkebidrag var påvirket av tidspress og tilfeldige vurderinger.

Som innledningen av dette kapittelet og tidslinjalene har vist var tempoet i beslutningsprosessen rundt kampflybidraget uvanlig hurtig. I de første ukene av mars 2011 var situasjonsbildet diffust i forhold til Libya, både med tanke på hva som egentlig foregikk i det afrikanske landet, om FNs Sikkerhetsråd ville komme til enighet om en resolusjon og hva som ble planlagt og diskutert blant våre nærmeste allierte. I en slik kompleks og tidsknapp situasjon er det vanskelig å få full oversikt over alle beslutningsalternativene. Som en følge av dette, blir det også meget vanskelig å fullt ut forutse konsekvensene av de forslagene og opsjonene man nødvendigvis må vurdere. "Det som derfor skjer i praksis, og er betydelig mer «rasjonelt», er at man bare vurderer noen ganske få alternativer" (Lai, 1999, s. 21). Eller man kan som før nevnt, kopierer egne tidligere handlemåter som har vist seg å fungere, for å slippe unna tidkrevende planprosesser og byråkrati. Av den årsak, kan tidspress føre til en manglende evne og motivasjon til å kunne finne ny og kreative løsninger, som har potensiale til å bli enda bedre og mer effektiv enn det valget man ender opp med å ta.

Allikevel oppstår det ikke sjeldent situasjoner hvor ledere *må* ta raske avgjørelser, eksempelvis i forbindelse med nasjonale kriser, nødsituasjoner, eller for å utnytte en oppdukkende mulighet. En annen årsak til raske beslutninger kan være et ønske om å unngå diskusjoner og konflikter. "Når beslutningen først er fattet, avskjæres andre fra påvirkning" (Lai, 1999, s. 145). Vi snakker da om politikk, noe som også er en viktig faktor i forhold til avgjørelsen om det norske kampflybidraget. "Politicians don't always have a clear end state, a clear vision for how they want a very complex situation to end up. Often they just want to do something. And air gives them the ability to do something at low cost and low risk" (Kometer, 2012, s. 153).

En del av dette bildet, er hvordan nasjonale myndighetspersoner ønsker å fremstå. Evnen til å ta hurtige beslutninger, er ofte betraktet å være synonymt med handlekraft og beslutningsdyktighet, altså egenskaper som normalt sett er viktig for å bli oppfattet som en god leder. Statsminister Stoltenbergs tale i Paris lørdag 19. mars 2011, kan betraktes i et slikt lys. Utsettelse, eller det å ikke ta en beslutning, er også et mulig valg, men det kan minne om beslutningsvegving. Ved gjentakende tilfeller er en slik vegving, som regel betraktet som et negativt karaktertrekk ved en leder.

Som nevnt indikerer tidslinjalene et sterkt tidspress i dagene rundt FNs resolusjon 1973, men selv om det ikke er direkte dårlig tid, så kan *timingene* mellom problemet, aktørene og løsningen være avgjørende, med andre ord kan handlingsrommet bli innsnevret og tilfeldighetene tar overhånd. "Ofte vil det være rene tilfeldigheter og *tilgjengelighet* som avgjør hvilket alternativ vi velger, eller har mulighet til å velge" (Lai, 1999, s. 155). Og da er vi inne på essensen i denne hypotesen.

Av Grunnlovens § 25 og § 26, er Kongen øverstkommanderende over Norges væpnede styrker, og det er Kongen som har rett til å erklære krig og å slutte fred. I praksis er denne myndigheten gitt til regjeringen, også kaldt regjeringens prerogativ, noe som gir den myndighet til å lede Norges utenriks- og sikkerhetspolitikk. Selv om regjeringen sitter på makten til å involvere Forsvaret i internasjonale operasjoner, så er det også forventet og vanlig å konsultere Stortinget i slike saker. Normalt bruker regjeringen organet "den utvidede utenriks- og forsvarskomiteé", også kalt DUUFK, for å informere og konsultere Stortinget. Videre er det også lagt inn en konstitusjonell sikring, ved at Stortinget er lovgivende og bevilgende myndighet, med andre ord er det stortingsflertallet som gir penger til internasjonale operasjoner over statsbudsjettet eller ved tilleggsbevilgninger etter forslag fra regjeringen (Søreide, 2012, s. 84).

Den rød-grønne regjeringen satt således med myndighet og beslutningsansvar med tanke på kampflybidraget i 2011. Spørsmålet er om det var tilfeldigheter og tidspress som preget deres arbeid i forkant av offentliggjøringen av bidraget på Paris-møtet lørdag 19. mars?

Det er offentlig kjent at spesielt Kristin Halvorsen, daværende leder i regjeringspartiet Sosialistisk Venstreparti (SV) og statsråd i kunnskapsdepartementet, var kritisk til både for høyt tempo i beslutningsprosessen, og ikke minst den skarpe profilen på bidraget. Det kan virke som om hele prosessen virker stressende på deler av regjeringen. Halvorsen ønsket mer tid til saksbehandling, blant annet for å finne ut hva andre land ville gjøre, og om det var alternativ til F-16 som det norske styrkebidraget. Men dette viser seg å være vanskelig.

"Det haster. Ikke bare for sivilbefolkningen i Libya. Det haster også fordi statsministeren skal på toppmøte i Paris dagen etter" (Sølhusvik, 2012, s. 375). Også arbeidsformen med bruk av mobiltelefon fredag kveld og lørdag morgen, for å diskutere og avgjøre i hvilket format Norge skulle støtte FN resolusjonen, er i ettertid behørig omtalt i media. "Telefonsamtalene går i ett gjennom hele kvelden. Hvem som ringte når, er det ingen som presist klarer å gjenfortelle. Men det blir tidlig klart for Kristin at Jens Stoltenberg ikke ønsker å komme tomhendt til Paris" (Sølhusvik, 2012, s. 376). Det er altså to forhold som utkrystalliserer seg, tidspress i forhold til situasjonen i Libya, og et internt press på SV i regjeringen for tidsnok å kunne presentere et substansielt norsk bidrag til Nicolas Sarkozy, Hillary Clinton, FNs generalsekretær, og alle de andre internasjonale topplederne i Paris.

Videre er det to andre forhold som er spesielle med tanke på timingen forut for operasjonen mot Libya. For det første ble det ikke gjennomført møte i DUUFK, før det norske kampflybidraget ble offentlig bekjentgjort i Paris. Dette etter avtale mellom utenriksministeren og komitéens leder torsdag 17. mars (Aftenposten, 19.04.2011). Først dagen etter at de norske F-16 deployerte til Kreta, det vil si tirsdag morgen den 22. mars, ble første formelle møte i sakens anledning gjennomført i DUUFK. For å balansere dette skal det nevnes at Stoltenberg mandag 21. mars, redegjorde i Stortinget om situasjonen i Libya og det norske standpunktet (Søreide, 2012, s. 86). For det andre, først onsdag 23. mars kom det formelle konstitusjonelle vedtaket om Libya deltakelse ved en kongelig resolusjon (Forsvarsdepartementet, 23.03.2011). Altså fire dager etter møtet i Paris. Nå kan det argumenteres for at det var tidsnok, fordi det var samme dag som Forsvaret og kampflybidraget på Kreta realistisk sett var klart til å bli kommandomessig overført til den USA ledede Operation Odyssey Dawn. Poenget med begge disse forholdene er å vise at regjeringen jobbet under et uvanlig tidspress for å få gjennomført formelle møter og vedtak, i takt med klargjøringen av den norske F-16 styrken på Kreta.

Med det tempoet som var i angjeldende uke i mars 2011, er det også grunn til å se på om saksbehandlingen på departementsnivå ble påvirket av dette. Ved et normalt tidsløp, er det vanlig at embetsverket bidrar med grunnlagsdata, samt deltar i utformingen av saksfremlegg og regjeringsnotater. Det er i ettertid hevdet at embetsverket i FD og kanskje spesielt i UD, i stor grad ble tilsidesatt i dette arbeidet grunnet svært dårlig tid. Med andre ord at behandlingen ble holdt på nivå med statsråd og statssekretær. "En aktør påpeker at det var den politiske prosessen (dvs. politikerne, ikke embetsverket) som ledet til at vi gikk for seks F-16 fly [...] Det var også politisk påtrykk at deployeringen skjedde så fort ..." (Matlary, 2013, s. 123).

At det er en politisk *beslutning* å sende styrkebidrag ut i internasjonale operasjoner, er hevet over tvil, men prosessen frem til avgjørelsen om å bruke F-16, overrasket også Kristin Halvorsen som et sentralt medlem av regjeringen. "Kristin advarer fremdeles mot tempoet, og forundres stadig over statsministeren. Normalt er han en mann som ikke tar lett på noen beslutninger. Da er det snakk om regjeringsnotater frem og tilbake, drøftinger opp og ned. Her skal de sende seks norske F16-fly i krig, og nå forventer han at det skal avgjøres over mobiltelefon lørdag morgen?" (Sølhusvik, 2012, s. 376).

I en tid hvor Forsvaret har omstilt til et innsatsforsvar med fokus på mobilitet og reaksjonsevne, så virker det ikke urimelig at også beslutningstakerne kan ta hurtige avgjørelser vedrørende bruk av disse styrkene. Med andre ord at man søker balanse mellom en hurtig planlegging og beslutning, og rask klargjøring og innsetting av militære styrker. Det optimale hadde trolig vært to parallelle prosesser. Er det egentlig noe å tape på dette? Normalt vil en statsråd forut en vanskelig beslutning, forsøke å tilegne seg så mye informasjon som mulig ved blant annet å bruke sin stab til å analysere konsekvenser og risiko (Selart, 2010, s. 25). Ved stress og tidspress reduseres "synsfeltet" og datamengden reduseres. Det samme skjer ved å utelate embetsverket i en sak, informasjonsmengden reduseres. Fordelen er at det virkelig fokuseres på en sak, og alt unødvendig blir luket bort. Faren for skjevhet og tilfeldige vurderinger er dog til stede, i og med at det fort blir fokusert på det som fremstår som "brennhett". utfordringer med umiddelbar konsekvens får det meste av oppmerksomheten. Faktorer med langt større konsekvenser, men på lang sikt, blir oversett eller lagt til side (Vertzberger, 1998, s. 11).

Som tidligere nevnt beskriver Matlary en *saksgang* drevet og ledet av sentrale politikere. Denne studien finner grunn til å nyansere dette synet. Når Stoltenberg gikk på talerstolen i Paris lørdag 19. mars, så satt han trolig på nok informasjon fra blant annet Forsvaret som tilsa at F-16 ville kunne ta av mot syd-regionen i løpet av kort tid, noe annet virker lite trolig. Den politiske fallhøyden ville vært for stor ved en forsinket eller feilslått deployering av kampfly. Samtidig er det ikke snakk om bare én kjempebeslutning av statsministeren, men heller "et hierarki av beslutninger av varierende omfang og viktighet" (Høiback, 2011, s. 42). For å komme til bunns i dette må vi tilbake til Forsvarets håndtering av kampflybidraget.

Mandag 14. mars startet Forsvarsstaben å jobbe med ulike tilnærminger med tanke på Libya, men alt var usikkert, på overordnet nivå og tentativt helt frem til Sikkerhetsrådet vedtok resolusjon 1973 (Byrløkken, 09.04.2013).

Studien har under punktet 4.3 Nisjekapasitet, beskrevet ulike bidrag fra Luftforsvaret og Sjøforsvaret som ble vurdert, og hvilke faktorer som ble vektlagt i prosessen. Det var ikke tid til en tradisjonell stabsstudie eller normal saksbehandling i staben, og løsningen ble derfor nedsetting av en liten ekspertgruppe og bruk av eliminasjonsmetoden. F-16 var den kandidaten som fullt ut tilfredsstilte forsvarssjefens krav til hurtig innsetting, effekt i forhold til FN mandatet og god synlighet. Sagt med andre ord, de andre handlemåtene nådde ganske enkelt ikke opp i konkurransen. Anbefalingen om stille kampfly, ble presentert for forsvarssjefen fredag ettermiddag den 18.mars og ble der avnikket. Senere på kvelden ble den fagmilitære tilrådingen lagt frem i FD, som deretter tok den videre inn i regjeringen. De på sin side tok så avgjørelsen i løpet av morgentimene lørdag. Selv om det generelt var tidspress og saksbehandlingen var forkortet, "så påvirket det ikke konklusjonen i anbefalingen, den ble ikke hemmet eller ikke dårligere av den grunn" (Byrløkken, 09.04.2013). Med andre ord er det ikke grunn til å anta at styrkebidraget ville ha blitt et annet, med bedre tid til saksutredning.

Det som derimot ble påvirket av dårlig tid, var de økonomiske beregningene. Kostnadsbildet var utydelig, og det var vanskelig å kalkulere kostnader på blant annet flytimer og ammunisjon, all den tid oppdraget ikke var kjent i detalj. I forsvarsministerens redegjørelse for Stortinget den 9. mai 2011, ble dette gjort rede for. "Som beskrevet i kongelig resolusjon av 23. mars var det i lys av tidspress knyttet stor usikkerhet til det tentative kostnadsanslaget for det norske styrkebidraget på om lag 70 mill. kroner. [...] Etter en grundig gjennomgang er det nå beregnet at merkostnadene for det norske bidraget vil beløpe seg til totalt 261 mill. kroner" (Forsvarsdepartementet, 09.05.2011). For å hente inn gapet ble det senere fremmet forslag om tilleggsbevilgning i revidert nasjonalbudsjett.

Luftforsvaret som styrkeprodusent startet også tidlig med forberedende arbeid i forhold til aktuelle styrkebidrag. En liten uke før FNs resolusjon 1973, fikk kampflyseksjonen ved Luftoperativt inspektorat (LOI) de første uformelle sonderingsspørsmålene fra FST om et eventuelt kampflybidrag. Taktskiftet kom fredag morgen den 18.mars, da LOI startet et mere spesifikt planarbeid med Luftforsvarets innspill til styrkebidrag. Det ble jobbet med Orion i forhold til våpenembargo, og seks F-16 med tanke på både defensive og offensive kontraluft operasjoner i erkjennelsen av at håndhevelse av en flyforbudssone ville kreve begge disse rollene. Arbeidet med begge kandidatene fortsatte i LOI utover fredagskvelden (Nergård, 07.04.2013). Lørdag morgen var som kjent avgjørelsen tatt av regjeringen om å bruke F-16.

Ved lunsjtider fredag ble Bodø Hovedflystasjon samt andre relevante aktører "varslet" om å starte planleggingen av et mulig norsk kampflybidrag, og dette var starten på en meget hektisk helg for kampflymiljøet i Norge.

Luftforsvaret jobbet under et sterkt tidspress i dagene før deployering, men som nevnt startet de før FN resolusjonen kom. Rett nok er de første grepene rene sonderinger som ikke fører til iverksetting av tiltak. Allikevel er dette forhåndsvarsel om at noe kan komme til å inntreffe, og er på den måten med på å sette fokus i organisasjonen. For å komme bedre i inngrep med beslutningstakerne, blir representanter fra LST og LOI, lørdag morgen flyttet inn og samlokalisert med FST. Dette viste seg å slå heldig ut, fordi det da ble mulig å gjennomføre en mer parallell prosess i forhold til FD, FST, FOH og norske representanter i Brussel og SHAPE. Heller ikke kampflyseksjonen ved LOI, fikk følelsen av at mangel på tid førte til en tilfeldig eller feil avgjørelse med tanke på styrkebidrag. Ei heller at det var tidspress i saksbehandlingen som tvang fram F-16. "Etter mitt syn fungerte prosessen i Forsvaret veldig godt, og den var ryddig og grei. Og jeg var helt sikker på at pilotene og teknikerne som vi skulle sende ut var trent for det vi skulle gjøre" (Nergård, 07.04.2013). Kampflyvåpenet var tross alt bygd opp med moderne kapabiliteter over år, med tanke på å være nettopp operativt, relevant og gripbart.

Det skal nevnes at det i etterkant er kommet innsigelser mot å betrakte deployeringen av F-16 som en stor militær suksess. Det er relatert til at flaks og heldige omstendigheter var viktige faktorer, samt at problemer i forhold til kommandoforhold, regelverk, vedlikehold og logistikk har blitt nedtonet. Sannsynligvis er dette relevante betraktninger, men da sett i forhold til klargjøring, deployering og gjennomføring av Libya-operasjonen. Selve utredningen av styrkebidraget på militær side, synes ikke å være nevneverdig påvirket av disse faktorene.

Oppsummert viser analysen av fjerde og siste hypotese at det var tidspress i dagene forut den norske beslutningen om å bidra med kampfly. I Norge er det regjeringen som er gitt myndighet til å styre utenriks- og sikkerhetspolitikken, inkludert en beslutning om styrkebidrag i internasjonale operasjoner. Paris-møtet lørdag 19. mars blir på mange måter ledesnoren for regjeringens arbeid. Av det dukker det opp flere uvanlige og spesielle forhold i saksutredningen. For det første var koordineringsformen ved utstrakt bruk av mobiltelefon spesiell, og på mange måter ble det erstattet for å gjennomføre vanlige møter forut bekjentgjøringen av F-16 i Paris. Det bidro blant annet til at det første møtet i den utvidede utenriks- og forsvarskomiteé (DUUFK) ble gjennomført først tirsdag morgen den 22. mars.

For det andre, først onsdag 23. mars kom det en kongelig resolusjon vedrørende Libya-operasjonen. Med andre ord kom den formelle fullmakten til å delta, to dager etter at F-16 flyene hadde blitt overført til operasjonsområdet.

For det tredje viser studien at det er grunn til å anta at behandlingen av Libya-saken ble holdt på det politiske nivået grunnet tidspress, uten normal bruk av embetsverket i relevante departement, og da spesielt i UD.

På tross av dette finner ikke studien grunnlag for å bekrefte hypotesen, om at det var tilfeldighetene som rådet, og at mangel på tid i saksbehandlingen presset frem nettopp F-16. Dette fordi Forsvaret startet sonderingene og forarbeidet med styrkebidraget, flere dager før Sikkerhetsrådets resolusjon 1973 ble vedtatt. Fredag 18.mars ble bidragene vurdert opp mot relevante faktorer, og F-16 var eneste kandidat som tilfredstilte alle forsvarssjefens krav. Det betyr at Forsvarets anbefaling var velfundert og i hovedsak ikke ville ha blitt annerledes, selv med mere tid til rådighet. Det samme kan trolig sies om FDs tilrådning til regjeringen. Ergo var Stoltenberg på noenlunde trygg grunn når han proklamerte det norske kampflybidraget i Paris.

5 Oppsummering og konklusjon

I denne masteroppgaven har en begivenhetsrik uke i mars 2011 blitt analysert, med politiske taktskifter, tidspress og en grensesprengende FN resolusjon med fokus på beskyttelse av sivilbefolkningen i Libya. Nettopp Sikkerhetsrådets resolusjon 1973 var nøkkelen for det offensive norske bidraget i Libya-operasjonen. For å besvare spørsmålet om hvorfor det nettopp ble F-16 jagerfly som ble Norges styrkebidrag til operasjonen, har studien vurdert holdbarheten av fire plausible hypoteser som ble utledet forut for den empiriske undersøkelsen.

For det første viser studien at det forelå et politisk ønske fra USA om styrkebidrag fra koalisjonspartnere i forbindelse med gjennomføringen av Operation Odyssey Dawn. Det betyr at det norske F-16 bidraget ble positivt mottatt. Dette selv om USA nok rent militært kunne ha gjennomført luftoperasjonen alene, all den tid de hadde store ressurser tilgjengelig ved oppstart av operasjonen mot Libya. På den annen side skal det ikke undervurderes at det i løpet av dialogene med sentrale aktører og pådrivere, som Frankrike, Storbritannia og USA, ble gitt uttrykk for et behov for nettopp kampfly. Analysen har dog ikke avdekket et eksplisitt ønske fra pådriverne, om at Norge burde stille med nettopp kampfly i en offensive luft-til-bakke rolle.

Også NATO planla en operasjon for å implementere Sikkerhetsrådets resolusjon 1973, fordi USA av ulike grunner var tydelige på at de ikke ønsker å sitte med ledelsen av operasjonen over lengre tid. I forbindelse med operasjonsplanleggingen blir det laget en styrkeliste (CJSOR), som viste styrkebehovet for å kunne fullbyrde Operation Unified Protector. NATO var således helt avhengig av styrkebidrag fra sine medlemsland for å kunne starte humanitære operasjoner, våpenembargo og håndhevelse av flyforbudssonen over Libya. I dette bildet er det innlysende at kampfly var en viktig del av styrkelisten og at Norge på den måten dekket et sentralt behov ved å bidra med seks F-16. Allikevel er det ikke dokumentert at NATO fremmet et eksplisitt ønske om at Norge skulle stille med nettopp kampfly i en dedikert rolle.

For det andre viser analysen en betydelig politisk vilje i Norge til å bygge opp militære nisjekapasiteter. Denne viljen harmonerer både med en skjerpet budsjettssituasjon og NATOs fokus på mindre og fleksible styrker. Målsettingen på norsk side var å kombinere utviklingen av innsatsforsvaret med å kunne tilby nisjer til NATO ved behov. Utviklingen var også motivert av "dårlige" erfaringer fra blant annet operasjonene på Balkan på 90-tallet, hvor Forsvarets bidrag viste seg å være lite relevante.

Over tid er det derfor fokusert på å utvikle og bidra med skarpe og offensive styrkebidrag i internasjonale operasjoner, nettopp for å øke Norges strategiske betydning og internasjonale anseelse. Også Luftforsvaret har vært en del av denne utviklingen. Kampflyvåpenet har det siste tiåret bygd opp en luft-til-bakke kapasitet i toppklasse, med tanke på å være operativt, relevant og såkalt gripbart. F-16 har i denne prosessen blitt utviklet til en nisjekapasitet som Norge kan sette inn ved behov. Og behovet kom i forbindelse med Libya-operasjonen. F-16 gav mulighet for meget hurtig innsetting, umiddelbar effekt i forhold til FN mandatet og god synlighet i forhold til nære allierte. Uten satsningen på kampfly som nisje, ville Norges bidrag trolig blitt et annet. Derfor bidrar det faktum at Norge over lengre tid har satset på nisjekapasiteter til å oppklare hvorfor Norge valgte å bruke F-16 i en luft-til-bakke rolle i Libya-operasjonen.

For det tredje er det vanlig at stater imiterer hverandre, for å spare tid og ressurser samt redusere egen risiko. Dette kan bidra til blant annet økonomisk fremgang eller militær suksess.

Luftforsvaret har siden anskaffelsen av F-16 i 1980, vært medlem av EPAF-samarbeidet mellom Norge, Belgia, Danmark, Nederland og Portugal. Fra 2004 har det eksistert en avtale mellom disse landene, om å opptre og delta som en samlet styrke ved fremtidige internasjonale operasjoner. Å imitere et kampflybidrag innenfor EPAF-rammen, ville ha vært naturlig i mars 2011. Tids- og beslutningsmessig var Belgia og Danmark foran Norge, og fremsto derfor som aktuelle kandidater å imitere. På politisk nivå / departementsnivå er det ikke usannsynlig at F-16 bidraget fra disse to landene ble vurdert og tatt hensyn til i den norske beslutningen om å sende kampfly, men det er ikke spesifikke funn i denne studien som bekrefter en slik imitasjon.

Derimot har analysen vist at allierte bidrag ikke ble imitert på militærstrategisk nivå. Hverken Forsvarsstaben eller stabselementet i SHAPE koordinerte eller vurderte andre lands styrkebidrag i denne fasen.

For det fjerde dokumenterer studien at det var tidspress i dagene rundt FNs resolusjon 1973 og bekjentgjøringen av kampflybidraget i Paris lørdag 19. mars 2011. Også regjeringen som er gitt myndighet til å styre Norges utenriks- og sikkerhetspolitikk inkludert beslutninger om internasjonale styrkebidrag, ble preget av dette. Det var flere uvanlige forhold i myndighetenes saksbehandling i denne tidsperioden. Bruk av mobiltelefon erstattet på mange måter vanlige møter, første møte i den utvidede utenriks- og forsvarskomiteé (DUUFK) ble gjennomført først tirsdag morgen den 22. mars, og dagen etter kom den formelle fullmakten til å delta i Libya-operasjonen i form av en kongelig resolusjon. Et annet poeng er at grunnet tidspress ble behandlingen av Libya-saken trolig holdt på politisk toppnivå.

Dette uten normal bruk av embetsverket i relevante departement, og da spesielt i UD. Allikevel gir analysen ikke grunnlag for å hevde at beslutningen om å stille med kampfly var preget av tilfeldighetene, og at dårlig tid til saksutredning presset frem nettopp F-16. Grunnen til det er at Forsvaret allerede mandag 14. mars startet med sonderinger og forarbeid, med tanke på en mulig innsats for å beskytte sivilbefolkningen i Libya. Fredag 18. mars ble så ulike styrkebidrag vurdert i Forsvarsstaben, og F-16 var eneste kandidat som tilfredsstilte alle faktorer og krav. Med andre ord var Forsvarets anbefaling til FD etter omstendighetene velbegrunnet, og selv med mere tid til rådighet ville konklusjonen om å bruke F-16 trolig blitt den samme.

Konklusjon

Denne masteroppgaven har vist at kampfly var et viktig ønske fra nære allierte og NATO i forbindelse med Libya-operasjonen, men at det ikke er påvist spesifikke ønsker med tanke på flyenes rolle. Videre dokumenterer oppgaven at norske F-16 var dyrket frem som en offensiv nisjekapasitet som Norge ønsket å tilby i internasjonale operasjoner. Derimot er det ingen funn i analysen som bekrefter imitasjon, selv om dette ikke kan utelukkes på politisk nivå. Det er heller ingen funn som tyder på at tidspress og tilfeldigheter har vært styrende på beslutningen om å sende F-16. Det som har utkrystallisert seg etter analysen er at interesser og behov møter hverandre på tre nivåer.

På *internasjonalt* plan, var det et behov for kampfly for å kunne gjennomføre Libya-operasjonen. Gjennom løpende dialog med pådrivere, som Frankrike, Storbritannia og USA, ble kampfly fremhevet som det de trengte mest. NATO på sin side var helt avhengig av styrkebidrag fra medlemsland som Norge, og kampfly var åpenbart en essensiell del av styrkelisten.

På *nasjonalt* plan hadde regjeringen interesser av et styrkebidrag som gav effekt i forhold til å beskytte sivilbefolkningen i Libya. Hurtig deployering var derfor viktig, men også relasjonen til våre nærmeste allierte. Norge ønsket å fremstå som handlekraftig, for på den måten å bedre vårt omdømme samt oppnå større internasjonal innflytelse.

På *grunnplanen* ønsket Luftforsvaret som styrkeprodusent å fremstå som relevant.

Kampflyvåpenet var modernisert med en offensiv nisjekapasitet, og var nå i høyeste grad gripbart. F-16 tilfredsstilte alle kravene, og det gjorde den fagmilitære anbefalingen fra forsvarssjefen entydig, og beslutningen for regjeringen enklere.

Kombinasjonen av disse tre forholdene som møter hverandre, er derfor årsaken til at Norge bidrar med nettopp F-16 i Libya-operasjonen.

Litteraturliste

- Aftenposten. (19.04.2011). Tok beslutningen om kampfly på telefon. s. 4. Hentet 15.04.2013, fra <http://eavis.aftenposten.no/aftenposten/86274/archive/demo/?page=1>
- Allison, G. T., & Zelikow, P. D. (1999). *Essence of decision : explaining the Cuban missile crisis* (2. utg.). New York: Longman.
- Archer, T. C. (2001). Luftforsvaret : Et nisjeverktøy for Nato eller multiverktøy for Norge? I J. A. Olsen (Red.), *Luftforsvaret i fremtiden : Nisjeverktøy for NATO, eller multiverktøy for Norge? GILs Luftmaktseminar 2001. Luftkrigsskolens skriftserie volum 5*. Trondheim: Luftkrigsskolen.
- Bailes, A. J. (2009). Does a small state need a Strategy? *Occational paper no. 2*. Reykjavik: University of Iceland, Faculty of Political Science.
- Belgische Defensie. (21.03.2011). Eerste F-16's ingezet in Libië-opdracht. Hentet 30.04.2013, fra <http://www.mil.be/perscom/index.asp?LAN=nl&ID=1631>
- Berdal, M. (2009). *Building peace after war*. Abington: Routledge.
- Bjerga, K. I., & Skogrand, K. (2006). Securing small-state interests: Norway in NATO. I V. Mastny, S. G. Holtsmark & A. Wenger (Red.), *War plans and alliances in the Cold War: Threat perceptions in the East and West* (s. 218-239). London: Routledge.
- Blease, D. (2010). Lessons from NATO's military missions in the Western Balkans. *Connections. The Quarterly Journal*, 9(3), 3-18.
- Bouchard, C. (2012). Lessons learned from Operation Unified Protector – a Commander's Perspective. I T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens skriftserie volum 27*. Trondheim: Akademika forlag.
- Byrløkken, T. (09.04.2013). [Intervju - Byrløkken var våren 2011 Oberstløytnant og leder for Team Operasjoner i Operasjonsavdelingen i Forsvarsstaben (FST)].
- Creswell, J. W. (2009). *Research Design : Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches* (3. utg.). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Diesen, S. (2012a). Hva er militærstrategi? - Har vi behov for slik tenkning i Norge? I T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens skriftserie volum 27*. Trondheim: Akademika forlag.
- Diesen, S. (2012b). Militær strategi i vår tid. I S. Diesen (Red.), *Strategi : mellom vitenskap, intuisjon og etikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Durand, E. d. (2012). The French perspective. I T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens skriftserie volum 27*. Trondheim: Akademika forlag.
- Eggen, N. A., & Nyrønning, S. M. (1999). *Godfoten : Samhandling - veien til suksess*. Oslo: Aschehoug.
- Egnell, R. (2008). Between reluctance and necessity : the utility of military force in humanitarian and development operations. *Small Wars & Insurgencies*, 19(3), 397-422.
- Eide, E. B. (2012). Åpningsforedrag. I T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens skriftserie volum 27*. Trondheim: Akademika forlag.
- Faremo, G. (09.09.2011). "Dere vært med å skrive historie i Libya" - Tale ved medaljetildeling 9. september 2011. Hentet 11.02.2013, fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-gr/2011/--dere-vart-med-a-skrive-historie-i-liby.html?id=654119
- Faremo, G. (2011). Om den framtidige utviklingen av Luftforsvaret. I T. E. Sæveraas (Red.), *Etter Afghanistan – Ny Strategisk virkelighet? GILs Luftmaktseminar 2011. Luftkrigsskolens skriftserie volum 25*. Trondheim 2012: Tapir Akademisk Forlag.
- Flyvevåbnet. (2013). Operationer (DK). Hentet 29.04.2013, fra <http://forsvaret.dk/WSKP/operationer/Pages/default.aspx>
- Forsvaret. (04.02.2013). Operasjoner i utlandet. Hentet 05.04.2013, fra <http://forsvaret.no/operasjoner/internasjonalt/Sider/default.aspx>
- Forsvaret. (06.07.2012). Sluttrapport Libya. Hentet 12.02.2013, fra <http://forsvaret.no/operasjoner/rapporter/sluttrapper/Sider/Sluttrapport-Libya.aspx>
- Forsvaret. (18.01.2013). Tidligere operasjoner. Hentet 25.04.2013, fra <http://forsvaret.no/operasjoner/tidligere/Sider/default.aspx>
- Forsvarsdepartementet. (01.07.2011). Norge viderefører militær innsats i Libya. Hentet 19.04.2013, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/nyheter/2011/norge-videreforer-militar-innsats-i-liby.html?id=651101>
- Forsvarsdepartementet. (06.02.2013). Hvorfor nye kampfly? Hentet 29.04.2013, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/tema/kampfly-til-forsvaret/hvorfor-nye-kampfly.html?id=699335>
- Forsvarsdepartementet. (09.05.2011). Forsvarsministerens redegjørelse for Stortinget 9. mai om norsk oppfølging av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1973. Hentet 18.04.2013, fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-gr/2011/forsvarsministerens-redegjorelse-for-sto.html?id=642484

- Forsvarsdepartementet. (10.06.2011). Viderefører kampflybidraget til 1.august. Hentet 18.04.2013, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/pressecenter/pressemeldinger/2011/fortsetter-med-fire-kampfly-i-libya-oper.html?id=647279>
- Forsvarsdepartementet. (18.03.2011). Norge støtter FN-vedtak om Libya. Hentet 12.02.2013, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/pressecenter/pressemeldinger/2011/norge-stotter-fn-vedtak-om-libya.html?id=636205>
- Forsvarsdepartementet. (23.03.2011). Kongelig resolusjon : Fullmakt til deltakelse med norske militære bidrag i operasjoner til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (2011). Hentet 19.04.2013, fra http://www.regjeringen.no/upload/FD/Temadokumenter/Libya-deltakelse_kgl-res-23-3-2011.pdf#search=Fullmakt til deltakelse med norske militære bidrag i operasjoner til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (2011)
- Forsvarsministeriet. (17.09.2012). Indsatsen i Libyen (DK). Hentet 30.04.2013, fra <http://www.fmn.dk/videnom/Pages/IndsatseniLibyen.aspx>
- Forsvarsministeriet. (18.03.2011). Danmark klar med kampfly til Libyen. Hentet 30.04.2013, fra <http://www.fmn.dk/nyheder/Arkiv/2011/Pages/DanmarkklarmedkampflytilLibyen.aspx>
- Forsvarsstaben. (2007). *Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD)*. Oslo: Forsvarets stabsskole.
- Fuglår, J. (17.04.2013). [Intervju - Oberst Fuglår var i 2011 Divisjonssjef for logistikk (A4) og sambands- og kommandosystemer (A6) ved NATO Headquarters Air Command i Ramstein (HQ AC Ramstein). Fuglår var i tillegg norsk "Senior National Representative" (SNR)].
- Gilje, N., & Grimen, H. (2011). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger : Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haaland, T. L. (2010). Still Homeland Defenders at Heart? Norwegian Military Culture in International Deployments. *International Peacekeeping*, 17(4), 539-553.
- Hannestad, F. K. (14.02.2011). "Status og aktuelle utfordringer i Luftforsvaret" - Generalinspektør for Luftforsvaret foredrag i Oslo Militære Samfund (OMS). Hentet 26.04.2013, fra http://www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2011/2011-02-14-Hannestad.html
- Hart, S. L. (2012). Operation Odyssey Dawn – planning, leading, and executing. I T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens skriftserie volum 27*. Trondheim: Akademika forlag.

- Haugen, T. (2012). Libya 2011 - hva har vi lært som kan påvirke Luftforsvarets fremtid? I T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens skriftserie volum 27*. Trondheim: Akademika forlag.
- Heier, T. (2013). Politisk styring og nasjonal kontroll : Norges deltakelse i krigen mot Libya. I O. Bøe-Hansen, T. Heier & J. H. Matlary (Red.), *Strategisk suksess? Norsk maktbruk i Libya og Afghanistan*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Henriksrud, P. (2012). *Norsk deltagelse i operasjonene over Libya 2011. En historie om hvordan beskyttelse av sivile bidro til regimeendring*. Masteroppgave, Forsvarets høgskole, Oslo.
- Hilsum, L. (2012). *Sandstorm : Libya in the time of revolution*. London: Faber and Faber.
- Hovi, J., & Rasch, B. E. (1996). *Samfunnsvitenskapelige analyseprinsipper*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Høiback, H. (2011). Hva er strategi? I H. Edström & P. Ydstebø (Red.), *Militærstrategi på norsk : en innføring*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Johansen, I. (2010). Hva betyr samfunnet for militær effektivitet? En analyse av sosial kapital i produksjonen av militær makt. *FFI-rapport 2010/01176*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).
- Johnson, D. E. (2006). *Learning large lessons : The evolving roles of ground power and air power in the post-Cold War era*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Knutsen, T. L. (2006). Politikk og praksis i historisk lys. I B. K. Fonn, I. B. Neumann & O. J. Sending (Red.), *Norsk utenrikspolitisk praksis : aktører og prosesser*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Kometer, M. (2012). NATO/US/Coalition Airpower in Libya : lessons learned. I T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens skriftserie volum 27*. Trondheim: Akademika forlag.
- Lai, L. (1999). *Dømmekraft*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Lunde, M. H. (2012). FOHs rolle i Operation Odyssey Dawn og Operation Unified Protector. I T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens skriftserie volum 27*. Trondheim: Akademika forlag.
- Matlary, J. H. (2012). "Events, my dear boy, events" - strategiske krav til sikkerhetspolitikken. I S. Diesen (Red.), *Strategi : mellom vitenskap, intuisjon og etikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Matlary, J. H. (2013). "Give War a Chance" i Libya : Strategi på politisk nivå? I O. Bøe-Hansen, T. Heier & J. H. Matlary (Red.), *Strategisk suksess? Norsk maktbruk i Libya og Afghanistan*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Midttun, H. P. (10.04.2013). [Intervju - Kommandørkaptein Midttun var i 2011 nestkommanderende og operasjonsoffiser ved det norske stabselementet i SHAPE (NMR NOR)].
- Ministry of Defence. (30.06.2011). New F-16 detachment in Libya (NL). Hentet 30.04.2013, fra http://www.defensie.nl/english/latest/news/2011/06/30/48184299/New_F_16_detachment_in_Libya
- NATO. (09.04.2013). NATO Member Countries. Hentet 24.04.2013, fra http://www.nato.int/cps/en/SID-B6732A65-3C5CEE37/natolive/nato_countries.htm
- NATO. (16.06.2011). NATO's assessment of a crisis and development of response strategies. Hentet 24.04.2013, fra http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_75565.htm?selectedLocale=en
- NATO. (28.03.2012). NATO and Libya. Hentet 25.04.2013, fra http://www.nato.int/cps/en/SID-E415B688-5EFCFB54/natolive/topics_71652.htm?
- NATO. (31.10.2011). "We answered the call" - the end of Operation Unified Protector. Hentet 19.04.2013, fra http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_80435.htm?selectedLocale=en
- NATO. (2010). *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization. Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19-20 November 2010*. Lisboa: NATO.
- NATO. (2013). Combined Joint Statement of Requirements (CJSOR). Hentet 24.04.2013, fra http://www.globalnato.org/index.php?option=com_content&view=article&id=234:combined_joint_statement_of_requirements_cjsor&catid=74:force_generation_process&Itemid=45
- Nergård, J. (07.04.2013). [Intervju - Oberstløytnant Nergård var sjef for kampflyseksjonen ved Luftoperativt inspektorat (LOI) på Rygge i 2011].
- NRK. (18.03.2011). Dagsrevyen. Hentet 17.04.2013, fra <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/721728/>
- NRK. (24.03.2011). Norske F-16-fly på vei mot Libya. Hentet 12.02.2013, fra <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.7563554>
- NUPI. (23.01.2012). Diplomati – før og nå. Hentet 25.04.2013, fra http://hvorhenderdet.nupi.no/content/download/252898/894052/version/3/file/HHD12_14Diplomati.pdf
- Nye, J. S. (2002). *The paradox of American power : why the world's only superpower can't go it alone*. Oxford: Oxford University Press.

- Pargeter, A. (2012). *Libya : the rise and fall of Qaddafi*. New Haven and London: Yale University Press.
- Politiken. (15.03.2011). Denmark prepares F-16's for Libya. Hentet 30.04.2013, fra <http://politiken.dk/newsinenglish/ECE1224871/denmark-prepares-f-16s-for-libya/>
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold : samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Rygg, P. E. (07.11.2011). "Norsk luftmakt over Libya, en suksesshistorie?" - Foredrag i Oslo Militære Samfund (OMS). Hentet 18.04.2013, fra http://www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2011/2011-11-07-Rygg.html
- Sandnes, H. O. (2012). Detachment Commander - det norske bidraget : en ubetinget suksess? I T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens skriftserie volum 27*. Trondheim: Akademika forlag.
- Selart, M. (2010). *A leadership perspective on decision making*. Oslo: Cappelen Damm.
- Sikkerhetsrådet. (17.03.2011). Security Council Approves 'No-Fly Zone' over Libya, Authorizing 'All Necessary Measures' to Protect Civilians, by Vote of 10 in Favour with 5 Abstentions. Hentet 22.01.2013, fra <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10200.doc.htm>
- Sikkerhetsrådet. (26.02.2011). In Swift, Decisive Action, Security Council Imposes Tough Measures on Libyan Regime, Adopting Resolution 1970 in Wake of Crackdown on Protesters. Hentet 22.01.2013, fra <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10187.doc.htm>
- Skogan, J. K. (2011). Sikkerhetspolitiske mål og virkemidler. I J. Hovi & R. Malnes (Red.), *Anarki, makt og normer: innføring i internasjonal politikk* (s. 102-149). Oslo: Abstrakt forlag.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Statsministerens kontor. (19.03.2011). Norge tilbyr militære bidrag. Hentet 19.04.2013, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/pressemelder/pressemeldinger/2011/libya2.html?id=636259>
- Støre, J. G. (2008). *Å gjøre en forskjell : refleksjoner fra en norsk utenriksminister*. Oslo: Cappelen Damm.
- Sunde, H. (24.01.2011). "Status og utfordringer i Forsvaret" - Forsvarssjefens årlige foredrag i Oslo Militære Samfund (OMS). Hentet 12.04.2013, fra http://www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2011/2011-01-24-FSJ.doc
- Sølhusvik, L. (2012). *Kristin Halvorsen : Gjennomslag*. Oslo: Cappelen Damm.

- Søreide, I. E. (2012). Norges beslutning sett fra Stortinget. I T. E. Sæveraas & V. L. Owesen (Red.), *Norsk luftmakt over Libya - suksess uten innflytelse? GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens skriftserie volum 27*. Trondheim: Akademika forlag.
- U.S. Department of Defense. (31.03.2011). Operation Odyssey Dawn. Hentet 11.02.2013, fra http://www.defense.gov/home/features/2011/0311_libya2/
- Utenriksdepartementet. (19.02.2011). Norge fordømmer voldsbruken i Libya, Bahrain og Jemen. Hentet 22.01.2013, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presesenter/pressemeldinger/2011/norge-fordommer-voldsbruken-i-libya-bahr.html?id=633937>
- Van Creveld, M. (2010). The rise and fall of Air Power. I J. A. Olsen (Red.), *A history of Air Warfare*. Washington, D.C.: Potomac Books.
- Vertzberger, Y. Y. I. (1998). Making and taking risky decisions. *Cooperation and Conflict*, 33(1), 5-34.
- VG. (16.12.2010). Endelig får Stoltenberg besøke Det hvite hus. Hentet 05.04.2013, fra <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/wikileaks/artikkel.php?artid=10028141>
- VG. (18.03.2011). Nato-møte med allierte pågår nå. Hentet 25.04.2013, fra <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10083158>
- Waltz, K. N. (2010). *Theory of international politics*. Long Grove: Waveland Press.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research : design and methods* (4. utg.). Thousand Oaks, California: Sage.

Vedlegg A – Respondentoversikt

- *Torgeir Byrløkken*, Oberst. Jobbet våren 2011 med strategisk planlegging av norske styrkebidrag, og var Oberstløytnant og leder for Team Operasjoner i Operasjonsavdelingen i Forsvarsstaben (FST/ O/ Stratplan). I forløpet til Libya-operasjonen, var Byrløkken medlem av plangruppen i FST som stabsbehandlet styrkebidraget.
- *Jørn Fuglår*, Oberst. Var i 2011 Divisjonssjef for logistikk (A4) og sambands- og kommandosystemer (A6) ved NATO Headquarters Air Command i Ramstein (HQ AC Ramstein). Fuglår var i tillegg norsk "Senior National Representative" (SNR) ved basen.
- *Hans Petter Midttun*, Kommandørkaptein, er Senior Deputy National Military Representative Norway ved SHAPE (NMR NOR). I tillegg til denne funksjonen, er han operasjonsoffiser og representerer Norge i forbindelse med alle møter og aktiviteter som angår styrkegenerering og operasjoner ved hovedkvarteret. Våren 2011 var Midttun derfor involvert i SHAPES håndtering av Operation Unified Protector (OUP) og Norges tilhørende styrkebidrag.
- *Jarle Nergård*, Oberstløytnant, var sjef for kampflyseksjonen ved Luftoperativt inspektorat (LOI) på Rygge i 2011. Nergård deltok i en sammensatt gruppe fra LST og LOI, som arbeidet med spørsmål knyttet til Luftforsvarets styrkebidrag i Libya-operasjonen. Dette inkluderte koordinerende virksomhet opp mot blant annet FD, FST og FOH.
- *Jan A. Olsen*, Avdelingsdirektør i Forsvarsdepartementet, sjef for FD II-3 som er Seksjon for europeisk og transatlantisk sikkerhetspolitikk. Denne seksjonen har blant annet ansvaret for NATO- og EU-ledede militære operasjoner. I forbindelse med Libya-operasjonen i 2011 hadde FD II-3 således ansvaret for håndtering av operasjonen fra departementets side, som omfattet både prosessene i NATO og spørsmål knyttet til norske styrkebidrag.
- *Torleiv Opland*, Underdirektør i Utenriksdepartementet i seksjon for sikkerhetspolitikk og Nord-Amerika. I tidsperioden som dekker operasjonen i Libya, satt Opland i UDs Interdepartementale Task Force, sammen med deltakere fra SMK, UD og FD.

Vedlegg B – Informasjonsskriv

Intervju i forbindelse med masteroppgave

Jeg er masterstudent ved Forsvarets høgskole. Temaet for masteroppgaven er Libya-operasjonen i 2011, og jeg skal undersøke hva som ligger til grunn for det norske styrkebidraget.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 5-10 personer i Forsvaret, UD og FD.

Det er naturligvis frivillig å delta, og intervjuobjektet kan trekke seg når som helst underveis i studien, uten nærmere begrunnelse. Spørsmålene vil dreie seg om hvorfor F-16 ble valgt som det norske bidraget, og hva som ligger bak beslutningen både nasjonalt og ift FN og NATO.

Intervjuet vil i utgangspunktet være ugradert, er planlagt å ta omtrent en time. Jeg ønsker å bruke diktafon/ båndopptaker samt ta notater mens vi snakker sammen. Lydfilen vil i ettertid bli lagret på min ugraderte PC og være tilgjengelig for meg og min veileder ved Institutt for forsvarsstudier (IFS). Opptakene slettes når behov for lagring bortfaller, senest innen 01.07.2014. Intervjuet vil ikke være anonymt, men jeg kan likevel etterkomme eventuelle ønsker om dette. All informasjon fra intervjuet vil bli behandlet iht forskningsetiske retningslinjer (NESH). Studien er også meldt til Personvernombudet for forskning ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Dersom du har spørsmål vedrørende masteroppgaven, kan du kontakte meg på e-post adresse: kjesolbakk@fhs.mil.no.

Du kan også kontakte min veileder Johannes Rø (IFS) på e-post adresse: Johannes.Ro@ifs.mil.no.

Med vennlig hilsen

Kjell H. Solbakk

Masterstudiet

Forsvarets høgskole (FHS)

Vedlegg C – Samtykkeerklæring

Jeg har lest og forstått orienteringen som er gitt i informasjonsskrivet, og gir mitt samtykke til å delta i intervjuet.

Jeg er klar over at jeg vil bli identifisert i masteroppgaven til Kjell H. Solbakk, og eventuelt i andre skriftlige publikasjoner fra prosjektet.

Sted og dato:

.....

Respondent

.....

Kjell H. Solbakk

Masterstudiet / FHS

Vedlegg D – Intervjuguide / Temaliste

Innledning

- Egenpresentasjon.
- Introduksjon av Masteroppgaven. Hensikt og problemstilling.
- Rammen for intervjuet.
Åpent men strukturert vha temaliste, tidsbruk omtrent 1 time.
Bruk av diktafon og sitat. Samtykkeerklæring.
- Respondentens stilling våren 2011, og posisjon ift Libya-operasjonen.

1. Tidslinjal / FN, USA og NATO

- Sikkerhetsrådet vedtok resolusjon 1970 den 26. februar 2011.
Norge skeptisk til militær inngripen i Libya, ref Gahr Støres uttalelser.
Ble det vurdert tiltak fra Norge på dette tidspunktet?
- Torsdag 17. mars 2011 vedtok Sikkerhetsrådet resolusjon 1973.
For å beskytte sivilbefolkningen i Libya.
Autorisert bruk av "alle nødvendige midler", men ikke bakkestyrker på libysk jord.
3 søyler / opsjoner; humanitært, embargo og flyforbudssone (FSJ på TV fre 18. mars).
Din vurdering av Norges støtte til resolusjonen?
Hvilke norske interesser skulle eventuelt ligge bak støtten til resolusjon 1973?
Mulighet for et styrkebidrag, vurdert før og etter resolusjonen?
Hvilke krav ble satt til styrkebidraget, og hvilke faktorer ble alternativene vurdert mot?
Hvilke enheter ble vurdert?
Hvilke oppdragstyper ble vurdert, ref FSJs nevnte opsjoner?
- Lørdag 19. mars 2011. Jens Stoltenberg deltar på toppmøte i Paris om Libya.
"Norge meddeler i dag NATO at Norge er beredt til å bidra med inntil 6 stk F-16 som et bidrag til håndhevelsen av Sikkerhetsrådsresolusjon 1973".
Kom dette overraskende på deg?
- Norsk deltakelse i Libya-operasjonen, i realiteten to operasjoner:
Først den amerikansk ledede *Operation Odyssey Dawn* (OOD), men fra 31. mars 2011 i den NATO ledede *Operation Unified Protector* (OUP).

Hvorfor ble det slik?

Vurderte vi å vente på en NATO-operasjon?

Konsekvenser for styrkebidraget, fordeler og ulemper?

Var F-16 et spesifikt ønske fra USA eller NATO?

2. Nisjekapasitet

- Hvilke vurderinger lå bak valget av nettopp F-16?
 - Hvilke fordeler var det med et slikt skarpt styrkebidrag?
 - Ble det vurdert noen ulemper med å sende F-16?
 - Var det snakk om å begrense F-16 til kun å fly luft-til-luft, dvs kun No-fly sone?
 - Ble det vurdert noen begrensninger ift luft-til-bakke rollen (caveats)?
 - Var det kampflyvåpenets sin tur til å dra ut i internasjonale operasjoner?
- Med tanke på at kampsystemet F-16 var i topp stand?
- Med tanke på at det ville vise at omstillingen til et Innsatsforsvar har fungert?

3. Imitasjon

- Mange ulike operasjoner før NATO tok over (USA, UK, FRA, CAN).
Lettere å bli med når andre hadde startet i forkant?
- Hvor mye samkjørte vi med andre NATO-land, før vi tok beslutningen om type styrkebidrag?
- Prøvde vi å få til et samarbeid under F-16 paraplyen, dvs EPAF / EEAW?
- Var det å vise samhold med allierte en viktig faktor?
- Ble muligheten for å få positiv omtale, både nasjonalt og internasjonalt, vurdert?

4. Tidsaspektet og tilfeldigheter

- I hvor stor grad var planarbeidet preget av dårlig tid og snarveier?
- Ble valget av styrkebidrag hemmet eller påvirket av for dårlig tid i stabsarbeidet?
- 2 til 4 måneders planarbeid er normen for internasjonale styrkebidrag.
Kan eller bør vi gjøre dette så hurtig en gang til?
- Var hurtig deployering essensielt ift valg av styrkebidrag?